

est omnium sanctissima et sapientissima, idque ob humilitatem duntaxat. « Nunquam enim cum cæteris mensæ assedit, sed micæ tantum ex ea detergens, et albens ollas, his solis alimoniis contenta vivebat; nunquam calcementis usa est, nulli unquam fecit injuriam; nulla ipsius murmur audivit, cum tamen ab omnibus cæderetur, et omnium irisiones et maledicta tacens sustineret. » Ita Heracles in *Paradiso*, cap. XXI, et Paladius in *Lousiaca*, cap. XII.

Ita S. Antonio revelatum est coriarium quemdam eo esse sanctiorem, qui omnes se sanctiores cœloque dignos, se autem solum ob peccata inferno dignum, reumque aestimabat. Ita *Vita Patrum*, lib. VII, cap. xv.

Ibidem cap. xii, prisci illi patres hæc humilitati dant elogium: « Humilitas est arbor vite in altum excresecens. Perfectio hominis est humilitas. Humilitas ne ipsa irascitur, nec alios irasci permittit. Terra in qua Deus dixit sibi sacrificium offerri, humilitas est. Omnis labor sine humilitate vanus est. Humilitas enim precursor est charitatis; sicut Joannes precursor erat Jesu, omnes trahens ad eum: ita et humilitas attrahit ad charitatem, id est, ad ipsum Deum, quia Deus charitas est. Quantumcumque se deposuerit homo in humilitate, tantum quoque proficit in altum. Sicut enim superbia, si ascenderit in cœlum, usque ad infernum deducitur: ita et humilitas, si descenderit ad infernum, tunc exaltabitur ad cœlum. Ibidem Abbas Macarius audit a diabolo: « Magnam vim a te patior, Macari, qui cum te cupio nocere, non possum. Tu sepe jejunas et vigilas, ego semper; sed una re me vincis. » Rogante Macario, « Qua? ait: Humilitas tua sola me vincit. »

S. Bernardus, tract. *De 12 gradibus humilitatis*, docet scilicet Jacob a terra in cœlum porrectam, significare humilitatem, qua per duodecim ejus gradus ad Deum ascendimus. « Et Dominus desper innoxius apparuit, quia in culmine humilitatis constituitur cognitio veritatis. » Ibidem, serm. 27 in *Canticis*: « Quid, inquit, voluntaria paupertas, quid humilitas? nonne altera regnum æternum, altera eque exaltationem promeretur æternam? » Ibidem in *Annuntiat. Domini*, serm. 3, docet Christum e cœlis in terram et uterum B. Virginis descendisse, « ut omnes ejus paupertate ioculetemur, ejus humilitate sublevemur, ejus in memoratone magnificemur, ejus incarnatione adherentes Deo incipiamus esse unus spiritus cum eo. » Ibidem *De Modo bene vivendi*, cap. XXXIX: « Quanto humilior fueris, tanto te major sequetur glorie altitudo. Descende ut ascendas, humiliare ut exalteris, ne exaltata humiliaris. Humilitas casum nescit, scit ascensum. » Quare idem alibi graviter arguit fatuitatem hominum qui per factum ascendere volunt, cum ad ascensum non sit alia via, quam humilitas et descensus, eaque facillima.

10. DIVES AUTEM IN HUMILITATE SUA, — τὸν ἐπιπέσει, id

est, *humiliatione, abiectione* sui. Varii varie hoc exponunt. *Primo* aliqui censent esse ironiam. *q. d.* Dives, si lubeat, gloriatur in suis divitiis, sed sciat certe se iis brevi privandum et humiliandum. Ita Beda, Thomas Anglicus, Hugo, Lyranus, Dionysius, Gagneus.

Secundo, alii, *q. d.* Dives, si bonis suis spoliatur ab hoste, aut naufragio aliove casu privetur, hanc humiliationem et jacturam patienter ferat, eamque cum gaudio suscipiat, adeoque in ea gloriatur.

Tertio, alii, quasi dicat: Dives, etiamsi opibus affluat, non tamen iis superbiat, nec insolescat, sed in humilitate se contineat, memor illas instar floris marcescere, et instar fœni statim exarescere, id est, diffuere et deperire. Ita Vatablus, Cajetanus, Salmeron et alii.

Quarto, Cœcumenius subaudit verbum *humilitur*, vel *confundatur*, pudenti, et demisse de se sentiat, ut sit antithesis, *q. d.* Humilis gloriatur in spe sua exaltationis, dives autem confundatur in humilitate, quæ illi parata est, quamque certo expectare debet. Tacuit autem Jacobus *confundatur* ex modestia. Hic sensus est nervosior, eumque poscere videtur antithesis humilis, sive pauperis et divitis in sorte, quæ contraria alterutri obvenit. Item id quod sequitur: « Quoniam sicut flos fœni transibit, etc. » Vides in itineribus suis marcescet. » Ariditas ergo et marcor est humilitas, id est confusio divitis. Ita dives Epulo humilitas est, cum sepultus est in inferno: Lazarus vero mendicis elevatus est ad sinum Abrahæ. *Luc.* cap. XVI, vers. 22. Vere Seneca in *Heraclo. Furente*: « Sequitur superbus ultor a tergo Deus. »

Taxat S. Jacobus hac sententia maxime Gentiles et Judæos, qui opibus studebant et gloriabantur; ideoque Christianos pauperes et censu et spiritu aspernabantur, imo persequebantur, bonisque et vita spoliabant.

QUONIAM Sicut flos fœni transibit, — quasi dicat: Ideo humilietur dives in humilitate sui futura, quia scilicet, sicut flos fœni transibit, mirum ipse dives, uti legit S. Augustinus in *Speculo*, non humilitas ejus: hæc enim in inferno semper perdurabit. Notat Cœcumenius divitis opes et gloriam hic comparari, non fœno, sed florifœni, qui speciem habet et splendorem; sed citius quam ipsa viridis herba fœni a sole siccat, arecit et decidit: pari enim modo divito opes splendorem habent et gloriam, sed iis a Deo privantur illico, transeunt et evanescent, uti graphicè describit S. Ambrosius, lib. V *Hexæm.*, vii. Sic Poeta juvenlutem brevemque hominis vitam comparat flori, dicens:

Collige virgo rosas, dum flos novus, et nova pubes,
Et memor esto ævum sic prope rare tuum.

et Virgilius in *carm. de Rosa*:

Quam longa una dies, atas tam longa rosarum.

dicte *hemerocallis*, id est, uno die pulchra, dicitur; et Manluanus:

Mirarher celerem fugitiva ætate juventam,
Et dum nascitur — senescent rosas.

Plinius, lib. XVI, cap. xxv: « Flos, ait, est pleni veris indicium et anni renescentis, flos gaudium arborum. Tunc se novas aliasque quam sunt, ostendunt: tunc variis colorum picturis in certamen usque luxuriant. Idem lib. XXI, cap. 1, docet flores esse lusu lascivum et picturam nature, eosque sua fragillitate et modica duratione hominem admonere mortis. « Quippe reliqua, inquit, usus alimentique gratia genuit natura; ideoque sæcula amosque tribuit iis: flores vero odoreque in diem gignit: magna (ut palam est) admotione hominum, quæ spectatissime floreat, celerime marcescere. »

Secundo, sicut herba viridis, alias dulcis, si exarescat, fiatque fœnum, amarescit: qua de causa eam secundam antequam areseat, jubet Cato, et ex eo Plinius, lib. XVIII, cap. xxvii: ita ubi divitis gloria transierit, amara est ejus memoria et recordatio.

Tertio, sicut sol suo æstu illico florem arefacit: ita incendium, rapina, naufragium, aliuseve simili casus et infortunium subito auferit divitiis opes et gloriam.

Quarto, sicut flos et herba fœni resecta, renascitur quotannis in vere et autumno; unde Varro, lib. IV de *Lingua Latina*, et Festus censent fœnum dictam a fœnore, quod quotannis in pratis novum factum pariat: ita divitiæ et gloria ab uno divite sublatæ, transeunt ad alium, in eoque quasi renascuntur et repullulant, ab hoc iterum brevi transiture ad alium et alium.

Quinto, sicut flos oculos duntaxat suo colore pascit, nullum vero habet fructum, quo os et ventrem impleat: ita divitiæ oculos avari pascunt, mentem non satiant. Quocirca Sapiens cap. v, vers. 8, impiorum res et spes comparat umbræ, nuntio, navi, avi transvolanti, sagittæ emisse, lanugini, spumæ et fumo. « Quid nobis, inquirunt, profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius pereurrens, et tanquam navis quæ pertransit fluctuantem aquam, eque cum præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus: aut tanquam avis, quæ transvolat in aere, ejus nullum invenitur argumentum itineris, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum, et scindens per vim itineris aërem, commotis aliis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris illius: aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aër continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius: sic et nos nati continuo desivimus esse; et virtutis quidem nullum signum valutimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi

qui peccaverunt: quoniam spes impli tanquam lanugo est, quæ a vento tollitur; et tanquam spuma gracilis, quæ a procella dispergitur; et tanquam fumus, qui a vento diffusus est; et tanquam memoria hospitiis unius diei præterierunt. Justi autem in perpetuum vivant, et apud Dominum est merces eorum, et cogitatio illorum apud Altissimum. »

Sexto, idem flos colorem mutat, idque subinde per diem sæpius. « Sic polli folia mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea, aspicuntur, » ait Plinius, lib. XXI, cap. vii. Pari modo opes et deliciae speciem saporemque mutant, ac pro gustu divites aliter aliterque sapiunt: famenti melleæ, saturo fellæ videntur, sui que fastidium ingerunt.

Septimo, florum tres præcipui sunt colores: coccineus in rosa, ianthinus in viola, purpureus in iride. Hos tres colores ars imitatur in vestibus quas divites nunc tingunt gestantque coccineas, nunc ianthinas, nunc purpureas, ait Plinius, lib. XXI, cap. viii. Hi tres colores representant pariter tres opum intertempores, nimirum coccineus ignem et incendium, violaceus aquam et naufragium, purpureus cædes et rapinas. Opes enim vel percutunt incendio, vel naufragio, vel rapina.

Octavo, arbores et herbe in flore sibi invicem succedunt. « Primo enim florere Amygdalus, deinde pyrus, cerasus, prunus. Sequitur laurus, illamque expressus; deinde perunia, ficus. Floret autem solstitio vitis, et quæ paulo senex incipit olea. Deflorescunt omnia septem diebus, » ait Plinius, lib. XVI, cap. xxv. Sic merces divitum sibi invicem succedunt in flore, usu et pretio: sed omnes septenis, id est paucis, diebus deflorescunt, perduntque florem, usum et pretium.

11. EXORTUS EST ENIM SOL CUM ARDORE. — tum mane, tum potius meridie: tunc enim ardet, præsertim cum est in cancro, vel leone.

ET DECOR VULTUS EJUS DEPERIIT. — Vultum floris metaphorice vocat, ejus formam et speciem. Sic decor vultus divitis, ejusque opum, est splendor vestium, lautitia manse, fulgor domus et suppellectilis, pompa ministrorum, amicum et ascularum, et, ut ait Thomas Anglicus, humana gratia et favor. Omnes enim divites gratiam ambiunt, eique applaudunt: sed hæc omnia instar floris cito decidunt.

ITA ET DIVES IN ITINERIBUS SUIS (recte: hoc enim significat Græcum *περίπλους*. Aliqui legunt *περίπλους*, id est, *divitibus et copiis* suis. Porro « itinera » divitis sunt, tum ejus actiones, occupationes, recreationes: tum modi et via quibus ad opes, honores et gloriam contendit, imo currit, atque in quibus gloriose incedit, vivit et triumphat, quasi dicat: Dives in sua opulentia, splendore et gloria) MARCESCIT. — Syrus *חמא חמא* *chama*, id est, aresoet instar floris. Marcor enim est languor, putredo, consumptio, tabes, quæ sæpe a febris et calore, humidum radicale depascente et arefaciente, pro-

venit, uti patet in phthisicis et hecticis. Similem ergo opum et gloriae suae habem, phthisim et hecticam sive ab hoste, sive a morte, sive a fure, etc., expectant divites. Unde S. Augustinus in *Psal. III*, citans dictum impiorum *Sapient. II*, *Coronamus nos rosis antequam marcescant*: « Quid delicatius, inquit, quid lenius? Sperares de hac lenitate cruces, gladios? noli mirari, lenes sunt et radices spinarum. si quis eas contrectet, non pungitur; sed quo pungens, inde nascitur. »

12. BEATUS VIR QUI SUFFERT TENTATIONEM. — Est haec conclusio dictionum de tentatione a vers. 1 hucusque. Quenam et quotuplex hic intelligatur tentatio, dixi vers. 4, nimirum tentatio est persecutio et quaevis tribulatio, quin et tentatio proprie dicta, quam vel concupiscentia, vel daemon suscitavit. Quisquis enim hanc constanter suffert, ut ei non cedat, accipit coronam vitae: ita Theodoretus *Studita, epist. LIX et CXVII*, et Hesychius, *lib. II in Levit.*, cap. VII. Porro haec sententia Jacobi est antistropha sententiae Christi, qua ait: « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, etc. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum, » *Matth. v*, vers. 3 et 40. Patiens ergo suffert tentationem, dolorem et persecutionem esse beatus, tum in re, ob virtutem patientiae, quae est summum bonum et beatitudo hujus vitae, ut dixi vers. 4; tum in spe, ob coronam vitae ei repositam in caelis. hinc et vocatur « vir, » a virili animo, virtute et virore sustinendi omnia. Nam, ut ait Plinius, *lib. XI, cap. XLIX*: « Mares in omni genere fortiores sunt, praeterquam in pantheris et ursis. » Sub voce *vir*, et feminae quae generose adversa sufferunt, intelliguntur: haec enim sunt virgines, imo viri, quia viros virtute vicerunt et etiamnum vincunt. Tales fuere S. Agnes, S. Cecilia, S. Agatha caeteraque omnes, quae pro Christo et virginitate gloriosum obiere martyrium. Hos mundus vocat miseros, sed Christus et Jacobus beatos.

Nota: *Suffert*, inquit Hugo, idem est quod *sub Deo fert*, vel *sursum fert*. Verum Graece est *ὑποφέρει*, id est sustinet, suffert, perfert, durat, perstat, moram tolerat, perseverat, praestolatur, expectat, persistit: inde enim *ὑποφέρει* vocatur patientia, non quævis, sed quae conjunctam habet perseverantiam cum spe, qua nimirum toleramus mala per patientem expectationem, dum sicut se praemittit Juramus in malis, et nos rebus melioribus servamus, uti dixi vers. 3. Patiens ergo si perseveret, est velut incus, ut ait S. Nazianzenus, in *Distichis*, quae omnes malleorum ictus constanter suffert, nec cedit; et velut rupe, quae omnes maris fluctus excipit et repellit, ut ait Horatius, *lib. IV, ode IV*:

Duris ut illex icta bipennis, etc.
Per danza, per caes, ab ipso
Ducit opes animoque ferro.

Vere Cassianus, *Collat. XVIII, cap. XIII*: « A

passionibus et sustentatione, ait, patientiam dici nullus ignorat, ideoque constat patientem pronuntiarum neminem posse, nisi eum qui universa quae sibi fuerint irrogata, absque indignatione toleraverit; » et inferius: « Neque enim esset aliequus laudabilis fortitudo, si vinceret intentatus; cum utique victoria locum habere non possit, absque adversitate certaminum. Beatus enim vir qui suffert tentationem, quoniam eum probatus fuerit, accipiet coronam vitae. »

Plutarchus in *Lacon*, mira scribit de sufferenti puerorum Laconum. « Pueri, ait, apud Laecidam monios in ara Dianae, cui ab indecibili virtute cognomen Orthia, flagellis quotannis stato festo ex more totum diem caedebantur, itaque frequenter durabant ad mortem usque hilares ac laeti concertantes inter se de victoria, quos ipsorum diutissime fortissimeque toleraret verbera: unde nec gemitum, nec vocem dabant, nec scapulas aut corpus contrahebant, tantum ad hoc, ut victoriae hujus nomen et decus obtinerent. » Quid jam faciat fidelis, cui non insanæ tolerantiae ostentatio, et modica hominum laus, sed aeterna in caelis gloriae corona, ac laus a Deo, Angelis et hominibus pro sufficientia promittitur?

Quocirca S. Athanasius per 46 annos persecutiones Arianorum, ac totius pene orbis, invicto animo sustinuit. « Scio, ait ipse orat. *1 Contra Arianos*, premium his quis sustinent, tribuendum esse a Salvatore, et quod vos ubi sustinueritis, habebitis gloriam, qua dicere licebit: Fidelium servavimus. Recipientis autem coronam vitae, quam reprobis Deus diligentibus se. »

Et S. Basilii prefecto Valentis imperatoris minanti mortem in Arianis consentire, intrepidus respondit: « Utinam mihi aliquid esset digni muneris, quod offerrem huic, qui Basilium deum de nodo follis hujus absolvet, ut ad Caelum eum evolare! » Ita *Histor. Tripart.*, *lib. XI, cap. IX*.

Constantinus Imperator minabatur abscissionem dexteræ Eusebio Samosateno, ni traderet decretum Arianorum contra Meletium factum; mox Eusebius ambas manus porrexit, inquit: Decretum non dabo. Ita eadem, *lib. V, cap. XLIX*.

S. Lucius ob fidem damnatus ab Urbicio, cum ad supplicium duceretur: « Gratias ago, ait, quod me nequissimis dominis absolutum ad summum oculi regem mittas. » Ita Eusebius, *lib. IV, cap. XVII*.

Simeon Stylites in columna stetit per multos annos, patientis frigus, aestum, ventos, pluviam, famem, etc., immoto corpore et animo: quia assidue orulum spectabat. Ita Theodoretus in ejus Vita.

Valens Imperator per prefectum Edessæ orthodoxos octoginta cogere volebat ad fidem abnegandam. Cum ergo diceret Elogio: « Communica possidenti regnum; » respondit: « Et mihi regni quoque ac sacerdotii consortium est. » Ita *Tripart.* *lib. VII, cap. XXXIII*.

S. Dionysia, matrona nobilis, cum ab Humerici ministris acriter caederetur, et rivi sanguinis toto jam corpore fluitarent, libera voce dixit: « Ministri diaboli, quod ad opprobrium meum facitis, ipsa est laus mea. » Ita Victor Utiensis, *lib. III Wandol*.

Abbas Alexander cuidam sententiæ acediam et tedium in solitudine, dixit: « Istud, fili, signum est, quia nec regnum colorum, nec aeternum cruciatum in mente habes. Nam si ista sollicita intentione cogitares, nullam in cella tua acediam sentire. » Ita Joannes Moschus in *Prato spirituali*, *cap. XCII*.

Abbas Joannes in *Vitis Patrum*, *lib. VII, cap. IV, n. 12*, dicebat: « Porta caeli est injuriarum permissio, et patres nostri per multas injurias in eam gratulantes, ingressi sunt. » Nam, ut ait S. Augustinus, *lib. X De Civit.*, *cap. VI*: « Ipse homo, inquit, Dei nomini consecratus et Deo devotus, in quantum mundo moritur, ut Deo vivat, sacrificium est. » Idem in *Psalm. CXVII*, concione 23, loquens de martyribus ait: « Multi pati voluerunt, neque potuerunt: nulli tamen potuerunt, nisi qui voluerunt, etc., quia non est eis gloria temporalis hominum vana quaerentium, sed aeterna gloria est brevi tempore patientium et sine fine regnantium. Unde sequitur: Quoniam exultatio cordis mei sunt; et si afflictio corporis, exultatio tamen est cordis. »

Patientia ergo et patiens est quasi palma, quae quomantis ei pondera imponas, « non deorsum cedit, ait Gellius, *lib. III, cap. VI*, nec infra flectitur, sed adversus pondus resurgit, et sursum nititur recurvatque. » « Propterea, ait Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit victoriae: quoniam ingenium ejusmodi ligni est, ut urgentibus opprimantibusque non cedat. » Id sapiebat Germanorum sapiens P. Petrus Canisius, qui in omnibus morbis et adversis benedicebat Deum, dicens: « Benedictus sit fons ille honorum, per quem augetur senibus torpor, fastidium, oblitio, incuria, modestia, etc., quae nos in fragili tabernaculo habitare, et ad meliorem vitam tendere hortantur. » Ita refert in ejus Vita P. Sacchinus, *lib. III, pag. 373*.

QUONIAM CUM PROBATIS FUERIT, — cum scilicet per multam patientiam fuerit exploratus, purgatus, expolitus et perfectus, ut dixi cap. III. Nam, ut ait *Ecl. II, 3*: « In igne probatur aurum et argentum, homines vero receptibiles in camino humilitationis. » Et *Sapient. III, 6*: « Tanquam in fornace probavit illos, et quasi holocausti hostiam accepit illos, etc., invenit illos dignos se. »

ACCIPRET CORONAM VITAE. — Nam, ut ait S. Leo, *serm. 9 De Quadragesima*: « Certa atque secreta est expectatio promissae beatitudinis, ubi est participatio Dominicae passionis, etc. Sicut ergo totus est corporis pie vivere; ita totus est temporis crucem ferre. » Gloria caelestis vocatur « corona vitae, » quia datur vincenti tentationes; sicut

olim olympionice, id est, qui in agone Olympico vincebant, coronabantur corona myrtea, laurea, hederacea. Vocatur « vita, » scilicet beatae, gloriose et aeternae. Unde a S. Petro, *epistola I, cap. V, vers. 4*, corona haec vocatur immarcescibilis, ut opponatur coronae divitum, hoc est opibus, deliciis et gloriae, quibus divites quasi corona cinguntur et coronantur, nam haec est foena, et velut flos femi illico marcescit, uti dixit Jacobus, *vers. 11*; illa vero patientium est immarcescibilis, ideoque semper virens et florens. *Secundo*, vita haec congrue quasi merces redditur tentationibus, plagis et morti pro Christo toleratae, juxta illud, *Apoc. II, 10*: « Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae. » *Tertio*, « vita, » quia corona haec est viva et animata, vivitque in aeternum. Hae enim corona est visio et fructus Dei, quae Beati pascentur, delictantur et beantur in aeternum. Cur gloria caelestis vocetur vita aeterna, dixi *Rom. VI, 23*, quia scilicet vita haec complectitur omne gaudium, omnes delicias, omnem sapientiam, omne bonum. Unde Didymus hanc coronam vocat spei, dilectionum et gratiarum. *Quarto*, addunt nonnulli vocari « vitam, » quia est premium vitae laudabilis in pietate et sanctitate transactae.

Alludit S. Jacobus ad *IV Esdræ II, 23*, ubi Esdras vidit Christum, singulorum patientium et Sanctorum capitibus imponere coronam. « Tui sunt, ait, qui mortalem tunicam deposuerunt, et immortalē sursumperunt, et confessi sunt nomen Dei. Mox coronantur, et accipiunt palmas. » Et *cap. VII, vers. 6*, vidit Jerusalem caelestem, ejusque iter strictum et angustum, puta per tentationes, tribulationes et martyria. « Civitas, ait, est aedificata et posita in loco campestri: est autem plena omnium honorum: introitus ejus angustus, et in praecipiti positus, ut esset a dextris quidem ignis, a sinistris aqua alta (unde Psaltes: « Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium, » *Ps. LXV, 42*). Semita autem est una sola inter eos posita: hoc est, inter ignem et aquam, ut non capiat semita nisi solummodo vestigium hominis, » quod explicans vers. 18: « Justi, ait, ferent angusta, sperantes spatiosa. »

Haec est corona de qua Psaltes, *Psalm. XX, 4*: « Posuit in capite ejus coronam de lapide pretioso; » et *Psalm. CII, 4*: « Qui coronat te in misericordia et miserationibus, qui replet in bonis desiderium tuum, renovabitur ut aquila juvenis tua. » Christus Dominus S. Catharinae Senensis obtulit duas coronas, unam spineam, alteram auream et gemmeam, dicens: Elige utramvis, sed scito quamlibet elegeris, te alteram illi oppositam in futura vita habituram. Illico ipsa elegit spineam, eamque capiti suo ita infixit, ut per plures dies graves dolores senserit. Idcirco per spineam in terris meruit gemmeam in caelis; nam, ut ait *Ecl. I, 11*: « Timor Domini gloria, et gloriatio, et laetitia, et corona exultationis. » Timor

nimirum quo quis fidelis timens amansque Deum, pro eo quaelibet adversa patitur; et cap. vi, vers. 32: «Stolam glorie indues eam (sapientiam), et coronam gratulationis superpones illi;» et Sap. v, 17: «Ideo accipient regnum decoris, et diadema speciei de manu Domini;» et *Isai.* LXII, 3: «Eris corona glorie in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui;» et cap. XXVII, vers. 3: «In die illa erit Dominus exercituum corona glorie et sertum exultationis residuo populi sui.» Vide dicta Apoc. II, 20, et cap. III, in fine.

Præclare S. Augustinus, *homil.* 14 inter 30: «Cum Deus, ait, coronat merita tua, nihil coronat nisi dona sua. Quid enim habes quod non accepisti?» unde infert idem, *serm.* 30 *De Temp.* «Studeamus ut in membrorum (Christianorum) vita capitis (Christi) sit corona.» Idem coronam hanc vite et glorie, ejusque decus et præstantiam pathetice describit lib. *De Diligendo Deo* (vel quisquis est auctor: stylus enim non redolet Augustinum), cap. XVIII, tom. IX: «Exultemus, ait, et cogitemus quale et quantum electorum sit unicuique et singulare gaudium. Illud scilicet summum bonum, quod vita, lux, beatitudo, sapientia et æternitas, nec tamen non est nisi unicuique et summum bonum, omnino sufficiens, nullo indigens, quo omnia indigent ut sint, et bene sint. Hoc bonum est Pater, Filius et Spiritus Sanctus. Hoc bonum continet jucunditatem omnium bonorum, sed tanto differentem, quanto differt creator a creatura. Si enim est bona vita creata, quam bona est vita creatrix? Si jucunda est salus facta, quam jucunda est salus que fecit salutem? Si amabilis est sapientia cum cognitione rerum conditarum, quam amabilis est sapientia que condidit omnia ex nihilo? Denique si multæ et magnæ sunt delectationes in rebus delectabilibus, qualis et quanta est delectatio in illo qui fecit omnia delectabilia? O qui hoc bono fovetur, quid illi erit, et quid illi non erit? Cur ergo per multa vagamur, querendo bona corporis et anime nostræ? Amemus unum bonum, in quo sunt omnia bona, et sufficit.» Et mox: «Regnum namque Dei omni fama majus est, omni laude melius, omni scientia innumerabilis, omni gloria que putatur excellentius. Regnum itaque Dei plenum est lucis ac pacis, charitatis et patientie, honestatis et glorie, dulcedinis et delectationis, lætitiæ et beatitudinis perennis, et omnis boni ineffabilis, quod nec dicit, nec cogitari potest.» Et inferius: «Ergo futura vita creditur esse sempiterna, et sempiternæ beatæ, ubi est certa securitas, securæ tranquillitas, tranquilla jucunditas, felix æternitas, æterna felicitas, ubi amor est perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus; et unus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permansio securus: ubi ipsa civitas, que est angelorum omnium atque Sanctorum congregatio beatæ, felicitis fulgentibus micans, ubi æterna salus exuberat, ve-

ritas regnat, ubi nec falli quisquam nec fallitur: unde beatus nullus eiecitur, ubi nullus miser admittitur.» Et sub finem: «Intellectus erit sine errore, memoria sine oblivione, cogitatio sine pervagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensione, incoluntitas sine debilitatione, salus sine dolore, vita sine morte, facilitas sine impedimento, saturitas sine fastidio, et tota sanitas sine morbo.»

PROMISIT DILIGENTIBUS SE. — Qui nimirum ita diligunt Deum, ut ejus amore omnia adversa fortiter et alacriter tolerant. Alludit ad illud *Isai.* cap. LXIV, vers. 4, quod citat Paulus I *Cor.* II, 9: «Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, que præparavit Deus iis qui diligunt illum.» Vide ibi dicta.

Charitati ergo et amoris veluti merito et causa merendi, quasi merces promissa est corona glorie viteque æternæ. Hinc patet contra Calvinum, justos sua patientia et bonis operibus mereri celestem gloriam. Hoc enim meritum significat hic S. Jacobus tum nomine *coronæ*: hæc enim vincunt quasi præmium et merces certaminis debetur; unde a Paulo vocatur corona justitiæ: «Bonum, ait, certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex,» etc. II *Timoth.* IV, 7. Tum verbo *repromisit*; quod enim reprobantur sub conditione certaminis et operum, est merces eorumdem.

Moraliter, S. Augustinus, *serm.* 64. *Evangel.* S. Joannis: «Regnum Dei, ait, venale est: eme si vis. Nec multum exæstus de re magna propter pretii magnitudinem. Tantum valet, quantum habes. Noli querere quid habeas, sed qualis sis. Res ista tanti valet, quantum es tu. Te da, et habebis illam. Sed malus sum, inquit, et forte me non accipit: dando te illi, bonus eris. Cum autem bonus fueris, pretium ipsius rei eris.» «Damus scætem nos Deo per amorem. Amor ergo est pretium, quo emimus coronam glorie. Idem in *Ps.* CXVIII, conc. 23: «Si, ait, diligendo operamur bona, æterna est ipsa dilectio, eique æterna est parata retributio. Propter quam retributionem dicit se inclinasse cor suum ad faciendas justificationes Dei, ut in æternum diligens, in æternum mereatur habere quod diligit.»

Age ergo, o pugil, o athleta Dei, qui cum Christo et pro Christo dura diuque pateris. Attole animos, pectus obfirma.

Perfer et obdura, dolor hic tibi proderit olim.

«Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum;» stadium patientie ingressus es, in eo animose concerta, ut palmam referas. Spectaculum factus es Deo; mundo, angelis et hominibus. Spectat te Christus, spectant te angeli. Sanctique omnes, spectat te sanctissima Trinitas: eadem pugnantem adju-

vat, ut vincentem coronet. Beatum te pronuntiat S. Jacobus, post probationem brevem et exilium, coronam vitam tibi pollicetur, diligentibus Deum promissam. Patere ergo pro Deo, pro celo, pro amore Christi. Ille te dilexit usque ad mortem, et mortem crucis: dilectionem dilectioni repende. Dulce est Christum diligere, dulcius pro dilecto pati, dulcissimum erit post modicum patientiæ agonem eo frui, et felicissime frui in omnem æternitatem. «Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, que revelabitur in nobis.»

13. NEMO CUM TENTATUR DICAT. — Egit S. Jacobus hactenus de patientibus et fortibus qui tentationem, puta persecutionem et spoliationem bonorum fidei causa constantem et generose sustinebant, ideoque merebantur coronam vite: nunc agit de imbecillis, qui tentationi cedebant aut succumbebant, ideoque merebantur mortem. Ut enim persecutionem evaderent, suaque bona retinerent, tentabantur ad fidem Christi vel negandam, vel dissimulandam, quales hodie multi nostro ævo fuerunt in Anglia. Docet ergo eos, tentationem hæc pusillanimitatis, timiditatis et avaritiæ non esse a Deo, sed a concupiscentia opum, honorum et voluptatum hujus vite, quam ex animo extirpare et eradice debeant, si tentationem hæc superare valint.

DICAT, QUONIAM (quod) A DEO TENTATUR. — Græca habent, *Nemo dum tentatur dicat: Quoniam a Deo tentatur*; et ita legit S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinianum*. Eodem redit sensus. Transit hic S. Jacobus a genere ad speciem, puta a tentatione generica ad tentationem specificam et proprie dictam, qua quis tentatur tentatione que sui natura, aut tentantis malitia incitat ad peccatum, qualis est que interioris a concupiscentia, exterioris a demone suggeritur. Dixerat Jacobus, vers. 2, tentationem quamlibet esse materiam omnis gaudii, ac consequenter esse bonam; et vers. 12, beatum esse eum, qui illam suffert: jam ne quis ex eo inferat: Si tentatio omnis est bona, facile beatus; ergo omnis est a Deo: Deus enim est fons omnis boni, ac presertim beatitudinis; respondet, id non sequi: tentatio enim proprie dicta per se et natura sua est mala, quia ad malum illicet et impellit, licet per accidens in justis et patientibus sit bona, quia illi per suam virtutem ex malo eliciunt bonum, ex veneno medicinam, ex vipera theriacam, dum contra tentationem luctando victoriam referunt, virtutem et meritum adaugent. Hæc sententia damnat S. Jacobus hæresim Simonis Magi, dicentis Deum esse auctorem tentationis et peccati. Eandem docuerunt mox post Simonem Florinus, Apelles, Hermogenes, Seleucius, Valentinus, Marcellon, Manichæus: sed hi deos Deos finxerunt, unum bonum, auctorem omni boni; alterum malum, auctorem omni mali.

Quare his insipientior et impienior est Calvinus, Melancthon, alique nostri temporis hære-

tici, qui docent Deum unum et verum esse auctorem omnium operum, tam malorum, quam bonorum, non tamen peccati, esto illud operi malo indivise conjunctum sit, eo quod peccatum oriatur ex voluntate libera hominis volentis peccare, opus autem sit entitas physica ejus auctor est Deus. Verum hinc sequitur Deum esse auctorem malitiæ. Nam si Deus est auctor operis mali, ergo quoque auctor est peccati, quia peccatum intime conjunctum est cum opere malo, et re ipsa non est aliud quam opus malum. Nam, v. g. odium Dei est opus ita malum, ut a peccati nullo modo, cogitatione quidem separari possit. Si ergo Deus in voluntate causat hoc opus, puta odium Dei, ejusque est auctor, ergo quoque auctor est malitiæ et peccati, quod intrinsece et essentialiter in hoc opere includitur. Adde: Deus cum sit causa prima, secundum ipsos prævenit et præmoveret voluntatem ad omnia opera, ita ut voluntas ei resistere nequeat: ergo operum omnium causa est Deus, non voluntas libera, ut puta que ita movetur a Deo, ut motum hunc amoliri, aliove se flectere nequeat. Quocirca Deus concurrens quidem ad entitatem physicam, quæ est in peccato, v. g. odio Dei, sed concursu generali et indeterminato, quo tam amor Dei, quam odium Dei a voluntate produci potest, optaque ipse et intendit, ut eo amore Dei producat, non odium; sed voluntas hoc Dei concursu abutitur, eumque divertit, distorquet et determinat ad odium Dei: quare ipsa sola odii Dei est auctor, non Deus. Vide D. Thomam et Scholasticos ac Bellarminum, lib. II *De Amissione gratiæ*, cap. VIII, et S. Basilium, *hom.* *Quod Deus non sit auctor malorum.*

DEUS ENIM INTENTATOR MALORUM EST. — Græco *ἀνίσταται*, quod *primo*, aliqui exponunt passivo ut sit idem quod «intentabilis,» *q. d.* Deus in malo aliquo pulsari, aut tentari nequit: est enim impassibilis et optimus, qui nec pati, nec peccare, nec concupiscere potest, ac consequenter ipse neminem tentat; id est facit demon, quia ipse ardet concupiscentiæ et malitiæ. Ita *Æcumenius* et *Cajetanus*. Unde quidam suspicantur pro *intentalor* legendum *intentalus* in nostra Latina editione. Sed hoc est contra omnium Codicum fidem.

Secundo, alii accipiunt active, *q. d.* Deus nulli intental mala, puta tentationes ad male agendum: Deus nullum excitat ad maliciam. Unde explicans subdit: «Ipse autem neminem tentat.» Ita *Syrus* vertit, non est *בִּנְיָי מְנַסְּאִי*, id est, *tentator malorum*, quia scilicet nulla mala tentat, ac consequenter nullis malis tentatur.

Tertio, alii, *q. d.* «Deus intentalor malorum est,» id est Deus non tentat malos, sed bonos dumtaxat, ut Abrahamum, Davidem, Jobum, Tobiam. Unde S. Clemens, lib. II *Constit.*, cap. VII, legit: «Vir reprobus non tentatur a Deo.» Ita *Salmeron*.

Quarto, alii *ἀνίσταται*, id est *intentalor*, inquit, idem est quod dissuasor, revocator. Unde ante

subdit: «Deus autem neminem tentat, q. d. Deus a malis revocatur, non autem ad ea impellitur. Nam, ut ait Innocentius I, epist. ad Concil. Carthag. : «Necesse est ut quo auxiliante vincimus, eo rursus non adjuvante vincamur.»

Secundus sensus est genuinus: ἀπειραξες enim sumitur active, æque ac ἀπειραξος, uti vocatus est Cato, eo quod nunquam rideret, esto rideretur ab aliis. Denique pleior et nervosior erit sensus, si primum jungas secundo; ἀπειραξες enim tam passive, quam active sumitur: tam enim intentatum, quam intentatorem significat; ἀπειραξος enim, vel ἀπειραξος dicitur, tam qui tentari nequit, quam qui non tentat, puta inexpertum, intentatum, qui experientiam non habet. Deus ergo est ἀπειραξος κακῶν, quia nullum mali sensum vel experientiam in se habet, sed totus est bonus, ipsaque bonitas, ac proinde aliis mala ingerere, aut ad mala impellere nequit; perinde ac ignis nequit humectare, aut frigidificare; sol nequit obscurare, humilitas nequit superbiere, bonitas, vel beneficentia nequit malefacere, sed tantum benefacere: hoc enim proprium est bonitati et Deo. Itaque Deus dicitur intentator malorum, quia nulla mala tentat, id est, experitur et sentit, vel in se, vel in aliis, quia nullam mali habet πείραξιν, id est tentationem, explorationem, experientiam, sed est ἀπειραξος κακῶν, id est mali experientia carens, mali expertus, malitiæ ignarus, simplex, rectus, bonus; ac proinde hanc mali experientiam in aliis non facit, nec eos tentat ad malum.

IPSE AUTEM NEMINEM TENTAT. — Pro autem Hugo, Dionysius et Cajetanus legunt enim: utrumque enim significat Græcum καί, ut tradunt Lexica Græca. Verum alii passim Græci et Latini legunt autem: quod est asseverantis et confirmantis prioris sententiam, q. d. Deus intentator malorum est; ipse, inquam, cum sit optimus, neminem tentat: vel «atque adeo (hoc enim quoque significat καί ut patet ex Lexicis) ipse neminem tentat,» juxta illud Eccl. xv, 12: «Non dicas: Ille (Deus) me implavit (id est, fecit errare): hoc enim est πειραξίς: non enim necessarii sunt ei homines impii: omne excoeramentum erroris odit Dominus.» Habacu 1: «Mundi sunt oculi tui ne videant malum.» Psalm. cxlv, 13: «Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.» Causa est quod Deus per essentiam sit bonus, ipsaque bonitas, cui repugnat omne malum omnisque malitia. Bonum enim idem est quod perfectum; et bonitas rei, ejus est perfectio.

Porro in Deo triplex est bonitas: primo, natura; secundo, moralis, puta virtus et sanctitas; tertio, bonitas beneficentia, ut suum bonum aliis communicet. Bonitas naturalis in Deo, ut recte docet noster Lessius, lib. VII De Attributis Dei, cap. 1, est excellentia nature divine, per quam habet perfectionem omnem in toto genere entis, adeoque infinitam et immensam, cum creatura

perfectionem accipiant a Deo limitatam ad certam speciem, v. g. angelus perfectus est in specie creatorum spiritualium, leo in specie brutorum, homo in specie animalium rationalium: Deus vero omnium specierum et generum bonitatem et perfectionem continet perfectissimè, vel formaliter, vel eminenter; unde hoc bonitas Dei complectitur sanctitatem et benignitatem, aliisque divina attributa, quatenus ad divine nature perfectionem spectant. Cogita infinitam lucem, infinitam sapientiam, infinitam pulchritudinem, infinitam dulcedinem, infinitum gaudium, infinitas opes, infinitam gloriam, infinitam majestatem, infinitam puritatem, infinitum amorem, infinitam sanctitatem: hæc omnia continet bonitas divina, tanquam infinitum bonorum omnium pelagus, a quo omnia bonum, quod habent, participant.

Ubi nota primo, Deum omnimodam hanc bonitatem habere modo eminentissimo, tum non accessoriam, per multas et diversas formas, vel qualitates; sed intimam et essentialem, per unam simplicissimam et eminentissimam formam, nempe per essentiam suam. Quocirca Deus sine quantitate magnus est, sine qualitate bonus, sine numero infinitus, sine figura formosus, sine tempore æternus, sine loco immensus, sine extensione diffusus, sine multiplicitate perfectus, sine situ altissimus, sine habitu sanctissimus. In ipso ergo est omnis amoris illicitum, omnis desiderii consummatio, omnis sanctitatis apex, omnis motionis terminus, omnis appetitus satisfactus.

Secundo, ab hac Dei bonitate omnes angeli, homines et creature suam omnem bonitatem emendicant et hauriunt. Deus enim, inquit S. Dionysius, De Divinis Nominibus, cap. xiii, est υπερπερτερος, id est, superperfectus, quia scilicet ita plenus et superplenus est omnibus bonis, ut velut fons inexhaustus exuberet et redundet perpetua et insatiabili largitione donorum in omnes res creatas. «Exuberans, ait S. Dionysius, una necessabili, et eadem, et superplena, et immutabili largitione, per quam omnia perfecta perficit, et unumquodque congrua sibi perfectione adimplet.» Et paulo ante: «Pertingens ad omnia patitur, et super omnia indefectibilibus largitionibus, et nunquam finierdis operationibus.» Unde patet Deum dici bonum et perfectum, quia est auctor omnis perfectionis naturalis et supernaturalis in rebus omnibus, a summis et ipsi vicinissimis usque ad extremas, a prima substantia separata usque ad infimam materiam, et ipsius radium pertingere ad omnia, et idque non semel tantum, sed assidue et indesinenter.

Tu ergo, o Domine, es ipsa boni plenitudo et universitas, ac consequenter omnis mali expertus. Si enim vel minimum mali haberes aut faceres, a bono deficeres, imperfectus esses, imo malus, quod horrendum est cogitare. Tu enim es omnis et solius boni fontalis origo, qui omnia bonum

quod habent, acceptum ferre debent. A te omnia lucida suam trahunt lucem, omnia sapientia suam sapientiam, omnia sancta suam sanctitatem, omnia pulchra suam pulchritudinem, omnia perfecta suam perfectionem. Tu enim omnis perfectionis non tantum es causa efficiens, sed et exemplar ac mensura, ut tantum quilibet angelus vel homo perfectus sit, quantum suam mensuram, puta tuam perfectionem eminus refert et imitatur. Tua enim sanctitas, sanctaque voluntas est regula omnis rectitudinis, virtutis et sanctitatis. Tu omnis boni auctor, forma, finis et conservator, omnem terminans infinitatem, omnem transiens finem, omnem definiens mensuram, omnem fingens speciem, omnem perficiens perfectionem, omnem sanctificans sanctitatem. Trahe nos post te, ut curramus in odorem unguentorum tuorum. Vilescent nobis omnes opes, omnes honores, omnes deliciae: utpote vanæ et fallaces, quæ speciem habent boni, sed veritatem mali, ad quas nos allicit spurca caro, demon et mundus: quia tu es honor, opes, deliciae, dulcedo, beatitudo nostra, bonum omne, mali omnis expertus. Junge ergo nos tibi vinculo amoris insolubili, astringe nexu charitatis æternæ. «Quid enim mihi in cælo, et a te quid volui super terram, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum?»

Viderunt ipsam lumine nature Gentiles, qui Deum Optimum Maximum cognominarunt, de quo Cicero, lib. II De Natura Deorum: «Jupiter, ait, id est, juvenis pater, quem conversis casibus appellamus a juvando Jovem, a Poetis pater Deumque hominumque dicitur; a majoribus autem nostris, Optimum Maximum, et quidem ante optimum, id est beneficentissimus, quam maximus: quia majus est, certeque gratius prodesse omnibus, quam opes magnas habere.»

Pari modo Socrates dicebat Deum esse optimum et felicissimum: ad ejus similitudinem quo quisque propius accederet, hoc et meliorem esse et beatiorem. Socratem secutus est Plato discipulus, qui Deum bonorum duntaxat causam esse asseverat: malorum ergo causam alibi querendam; nec permittendum esse in civitate bonis legibus instituta, ut quis doceat aut dicat Deum esse auctorem malorum. Ita ipse lib. II De Republica. Plutarchus, lib. De Stoicis contrarietat., exagitat illud Chryssippi dictum: «Deus operatur bella et malitias, homines incitando et pervertendo.» Hinc illa impii apud inferos excruciatii vox, Æneid. VI:

Discite justitiam moniti, et non temerere Divos.

Plura vide apud Theodoretum, lib. VI De Græcan. affect., et Eusebium, lib. VI Præparat. Evang., cap. vii, ubi inter cæteros adducit Homerum, apud quem Jupiter conquiritur, quod homines diis impingant causam malorum. Et justo, nam, ut recte ait S. Fulgentius, lib. I ad Monimum: «Deus non est auctor eorum quorum est ultor.» Est au-

tem ultor malorum, ergo eorumdem nequit esse auctor. Quin et ipse Calvinus, lib. I Instit., cap. xvii, § 5: «Sicut, ait, fœtor cadaveris a sole putrefacti et reserati, radiis solis excitatur, tamen eos non coquinat, nec ipsi fetent: sic et mala hominum opera a Deo sunt, tamen ipse peccatorum sordibus non sordatur.» Ubi expresse fatetur Deum non peccare, auctorem tamen esse operis peccati: quæ duo sunt ἀπειραξος. Alia enim est ratio solis, utpote agentis naturalis; alia auctoris peccati, qui est agens liber; ac proinde manifeste peccat, et peccato suo sordidatur sordē morali.

NEMINEM TENTAT — proprie, ut alliciat ad peccatum: sic enim tentat Deum. Deus vero tentat justos, ut Abrahamum, Davidem, Jobum, etc., ut eorum virtutem opti demonstret, perficiat ac coronet, uti dixi Gen. xxii, 4. Hoc est quod ait S. Augustinus, lib. II De Consensu Evang., cap. xxx: «Alia significatione intelligitur tentatio, de qua dictum est: Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum, Deuteron. xii; illa seductionis est, hæc probationis.» Sic pater tentat filium, herus servum, vir uxorem, magister discipulum, ut ejus ingenium, et studium, et affectum partim exploret, partim acuat et accendat.

14. UNUSQUISQUE VERO TENTATUR A CONCUSPISCENTIA SUA ABSTRACTA ET ILLICITA. — Pro illucis græce est ἀπειραξος, id est, inescatus, esca captus, illecebris delinitus et deceptus: sicut pisces et aves capiuntur esca, et sicut Esau illecebris esca lentis vendidit primogenita sua, Genes. xxy, 30; atque sicut Eva et Adam illece pulchritudine pomi, illud contra mandatum Dei comederunt, ideoque mortem incurrerunt. Porro una concupiscentia superata, succedit et tentat nos alia, ut semper contra eam vigilare et dimicare debeamus. Vere S. Cyrilianus, serm. De Opere et elemos. : «Obsessa mens hominis, ait, et undique Zabuli infestatione vallata, vix occurrat singulis, vix resistit. Si avaritia prostrata est, exurgit lido.» Præclare S. Gregorius Nazianzenus, in Tetrastichis:

Quid culpam in hostem semper ipsi vertimus,
Cum nostra præsent robur ipsi crimina?
Te criminare proprus, aut certe magis,
Iguis tuus nam, flamma vero demonis.

Nota: Tentat nos concupiscentia, primo, sicut Eva tentavit Adamum, eumque a lege Dei abstractit et illeceit ad comedendum pomum vetitum. Concupiscentia enim est quasi Eva, quam internam, intimamque nobis coherentem in carne et anima gerimus. Unde sicut diabolum per Evam deceptit et ad peccatum illeceit Adamum; ita idem per concupiscentiam decipit et illeceit nos, ut ait S. Augustinus in Psal. lxviii.

Secundo, sicut febris tentat febrē æstuantem, abs-

trahitur et illicit ad bibendam aquam sibi noxiam, et subinde lethiferam. Concupiscentia enim est quasi febris, et calor innaturalis aestusque animae. Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. IV in *Lucam*, cap. IV: « Variis criminum febris caro nostra languet, et diversarum cupiditatum immoediis aestuat ardoribus. Febris enim nostra avaritia esse dixerim, quam calor. Itaque illa animum, haec corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est, febris nostra libido est, eo quod ignitae sint cupiditates. Febris nostra ambitio est, febris nostra iracundia est. Quae licet corporis vitia sunt, ignem tamen ossibus implicant, mentem, animum sensumque perturbant. »

Tertio, sicut vulpes colligata cani, eum tentat, secumque abstrahit et illicit ad invadendam et devorandam gallinam occurrentem. Concupiscentia enim est quasi vulpes, quae rationem et voluntatem hominis specie boni delectabilis illicit et decipit, ut a bono honesto eam abstrahat ad volendum et amandum bonum concupiscibile et illicitum.

Quarto, sicut lena virum tentat, abstrahitur ab uxore ad fornicandum secum: sic et concupiscentia animam a Deo sponso suo abstrahit, ut eum bonis creatis delectetur. Concupiscentia ergo est lena vitiorum, ait S. Ambrosius loco jam citato: similis enim est mulieri lenocinanti, quam graphice describit Sapiens *Proverb. vii, 6, et ix, 13*. Unde in *Vitis Patrum*, lib. V, cap. De fornicatione, num. 23, legitur orationem concupiscentiam eundem apparuisse in specie mulieris *Aethiopsissae*, adeo turpis et foetidae, ut ejus foetorem ferro non posset.

Quinto, concupiscentia est ut scabies et prurigo, quam si scabas, titillationem, sed mox dolorem sentias. Unde emblema:

Facere strictis unguibus eulem cave:
Pro mole mox reponet urens tibi piper;
Assiduo est pruriginis comes dolor.
Capido eandem dulcamarus (*γλυκύριζος*) vim tenet,
Pro mole fellium propinaus poculum.

v. g. indulsisti gulae et te inebriasti, mox senties in corpore dolores capitis, stomachi, nervorum, etc.: in anima vero vermem conscientiae, Dei offensam, reatum gehennae ipsamque gehennam.

Nam *primo*: Concupiscentia est causa intrinseca tentationis et peccati: extrinsecus vero sunt daemon et mundus, puta pravi socii, cognati, amici, etc. Sed haec extrinsecus tentant per intrinsecam, suscitando nimirum concupiscentiam propositione boni delectabilis, ut illa ad illud voluntatem secum abripiat. Unde a S. Ephrem, tom. II, *Paranesi* 30: « Concupiscentia vocatur germen diaboli, vulnus animae, percussio cordis, arbor malitiae, vipera. » Eandem a Gersono, tractat. II *De cognit. peccati*, consil. 25, vocatur « nuntius diaboli » a nobis consensum requirentis. Nam sine concupiscentia nuntius hic imbecillus est et inva-

lidus; sicut frustra quis folle statum in lignis suscitavit, nisi subsit ignis, qui hoc flatu excitatus ligna accendat, ait Thomas Anglicus.

Porro peccatum varias habet causas nobis intrinsecas, nimirum voluntatem, intellectum, passionem, imaginationem, habitum pravam, ignorantiam et actum alterius peccati. *Primo* enim voluntas est causa immediate eliciens actum peccati, eumque in se suscipiens. *Secundo*, intellectus est causa peccati tanquam proponens, seu consulens voluntati, ut amplectatur bonum sensibile relicto honesto, atque tanquam non considerans regulam legis divinae, quae hoc bonum amari vult. *Tertio*, imaginatio et passio est causa ejusdem tanquam representans vivaciter voluntati pulchritudinem boni sensibilis. *Quarto*, habitus pravus est causa, tanquam immediate inclinans in actum peccati. *Quinto*, ignorantia est causa, ut occultans malitiam peccati. *Sexto*, actus alterius peccati quadrupliciter est causa peccati: *primo*, auferendo gratiam, per quam homo peccato resistebat; *secundo*, inclinando ad similes actus; *tertio*, praebendo materiam alteri peccato: sic gula est causa libidinis, superbia rixarum, avaritia furtorum; *quarto*, tanquam finis, ut eum quis ex intentione unius peccati eligat aliud peccatum, tanquam medium: sic ambitio est causa simoniae, et commissatio est causa furtorum. *Septimo*, propria et potentissima causa tentationis, et consequenter peccati, est concupiscentia. Haec enim movet et sollicitat voluntatem, intellectum, imaginationem, ad secum consentiendum peccato; eadem parit passionem, habitum pravam, inconsiderationem et ignorantiam, eaque malitiam peccati tegit et velat. Quocirca jure concupiscentia vocatur fomes, origo, seminarium peccati, et a Paulo *Rom. vii, 23*, lex membrorum repugnans legi mentis.

Nota *secundo*, concupiscentiam non esse pravam aliquam substantiam productam a diabolo, quae pravos appetitus sensitivi motus suscitet et quasi exhalet, ut lacus exhalat putidos vapores; sicut opinatus est Illyricus, sed stolidus. Nulla enim substantia potest esse per se mala, nec producta a diabolo, nec esse peccatum; peccatum enim est accidens, puta actus liber voluntatis. Eadem fuit heresis Manicheorum, qui teste S. Augustino, lib. *De Heresib.*, censebant in homine duas esse animas, unam bonam a bono Deo, alteram malam productam a diabolo, haecque esse concupiscentiam, fontem omnis mali in homine. Haec spectat vesanus error Paternianorum et Venustianorum hereticorum, qui, ut ait S. Augustinus, lib. V *Contra Julianum*, cap. v: Dicunt a lumbis usque ad pedes diabolum fecisse corpus hominis, superiores vero partes Deum velut supra basin aliquam collocasse; adduntque nihil ab hominis studio requiri, quam ut anima, quam in stomacho et capite habitare dicunt, munda servetur. Pubem vero, si omnium flagitiorum sordibus oblinatur, aiunt ad

eam non pertinere curam. Ita semper, ut ipsi libidini turpiter serviant, titulum ei propriae potestatis affigunt. » Rursum concupiscentia non est ipsum peccatum originale: eo enim per baptismum confonato et abolito, ipsa tamen in homine justo remanet, ut patet quotidiana experientia. Denique concupiscentia non est prava qualitas progenita a peccato originali, quae sit velut fornax perpetuo scintillas peccatorum exhalans, uti vult Calvinus, lib. II *Instit.* cap. I, § 8, 9, 10, 11; et favet Magister sententiarum in II, *dist. xxxi*, § 2 et 3, ubi ait peccatum originale esse morbidam quamdam qualitatem in anima existentem, quae perpetuo prava desideria excitet. Addit Gregorius Ariminensis in II, *dist. xxx*, q. 1, qualitatem hanc in anima oriri ex alia quadam morbida qualitate, quae sit in semine parentum. Semen enim per hanc qualitatem inficere corpus, et corpus inficere animam; porro semen infectum esse ex flatu serpentis. Verum haec frivola sunt, ac verae Philosophiae et Theologiae repugnantia. Unde

Nota *tertio*: Concupiscentia in re non est aliud, quam ipse appetitus sensitivus, ejusque naturalis inclinatio ad bona sensibilia, quae contraria sunt rationi et legi Dei, ideoque illicita et vitia, quatenus appetitus hic ob peccatum originale privatus est justitia originali. Nam, homo fuisset conditus in statu pure naturae, talis fuisset qualis modo est, similisque appetitus motus habuisset quales jam habet; sed illi motus tunc non vocati fuissent concupiscentiae, eo quod naturales ei fuissent, nec poena peccati: jam autem vocantur concupiscentiae, quia sunt poena peccati originalis. Deus enim noluit hominem condere in statu pure naturae, ne imperfectus esset et miser; sed condidit eum in statu naturae integre, nimirum addendo illi gratiam et justitiam originalem, quae omnes motus appetitus compecebat et subdebat recte rationi, ita ut eam praevenerit illicque relutari non posset. Verum, peccante Adamo, Deus hanc gratiam et justitiam originalem illi omnibusque posteris in poenam peccati sustulit, ideoque eum quoad appetitus et potentias reliquit sibi in statu pure naturae: quo fit ut appetitus sensibilis feratur in bona sensibilia praeter rationem, et rationis voluntatisque dictamen, ac utramque secum ad sua bona abripiat: itaque caro concupiscit adversus spiritum. Ergo nunc vocatur concupiscentia, quia orta est ex peccato originali. Quare concupiscentia non est aliud, quam ipsa naturalis inclinatio appetitus, quatenus per absentiam justitiae originalis proxime disposita est, ut feratur praeter, vel contra ordinem rationis in sua objecta delectabilia: unde dicitur habitudinem ad peccatum, quasi ad causam suam.

Qua de causa S. Augustinus concupiscentiam vocat morbidum affectum et affectionalem qualitatem, quia ipsa inclinatio appetitus est qualitas quaedam carens debito ordine, ex privatione

justitiae originalis, non tamen quasi semini permixta transfundatur, uti dicebat Ariminus. Unde lib. VI *Contra Julianum*, cap. vii, dicit concupiscentiam esse sicut malam valedudinem: atqui mala valedudo humoribus nihil addit, nisi privatione debita commensurationis. Quod autem S. Augustinus non voluerit concupiscentiam esse aliquam qualitatem positivam superadditam potentis animae, videlicet appetitui inferiori et voluntati, sed ipsam inclinationem naturalem earentem ordine rationis, quem velut in habitu efficiebat justitia originalis, patet ex variis ejus locis, quibus non aliam reddit causam concupiscentiae, quam absentiam justitiae originalis, ut lib. I *De Peccato mort.*, cap. xvi; lib. IV *Contra Julianum*, cap. ult.; lib. XIII *De Civit.*, cap. xiii. Idem patet ex eo, quod S. Augustinus, lib. IV *Contra Julianum*, cap. v, et lib. II *De Peccato orig.*, cap. xl, et alibi doceat id quod in homine est vitium, in belluis esse naturam, loquitur de concupiscentia. Atqui concupiscentia in belluis non est aliquid distinctum superadditum appetitui naturali: ergo nec in homine. Ratio est, quia appetitus sensitivus natura sua pronus est ad ea quae sunt delectabilia carni: movetur enim ex apprehensione rei delectabilis. Unde non requiritur aliqua qualitas superaddita quae eum ad hoc inclinet, sed solum requiritur absentia justitiae originalis, quae eum retinebat, rectum faciebat, et rationi velut in actu primo conformem. Ergo ipsa inclinatio appetitus privata ordine illo, et conformitate ad rationem rectam, quam conformitatem in ipsa efficiebat justitia originalis, dicitur qualitas morbida, tabes, languor, etc. Ita Medina: I II, *Quaest. LXXXII*, art. 1 et 3, et fuse Bellarminus, lib. V *De amissione gratiae*, cap. xv. Hinc

Quarto, sequitur concupiscentiam non esse a Deo, utpote qui naturam integram et perfectam condidit; sed a peccato et diabolo, qui peccati fuit auctor. Hoc est quod docet hic S. Jacobus, nimirum tentationem peccati non esse a Deo, sed a concupiscentia. Et hoc est quod ait Christus parabola hominis incidentis in latrones, quod ab illis vulneratus sit et spoliatus, *Luc. x, 38*; nam, ut ait ibidem Glossa: « Adam peccans spoliatus est donis gratuitis, et vulneratus in naturalibus. » Dum enim privatus est justitia originali, necessario vulnus accepit in natura, utpote quam integrabat justitia originalis. Deus enim primitus potentias hominis condidit inclinatam ad sum objectum, ac consequenter appetitum sensitivum ad appetendum objecta sensibilia, quasi objecta sibi proportionata et commoda: atque insuper addidit gratiam, quae subordinaret illum ceterasque potentias recte rationi: qua per peccatum spoliatus homo relapsus est in suam ataxiam et concupiscentiam.

Quinto, concupiscentia non tantum est in appetitu sensitivo, licet in eo magis appareat, sed et in intellectu ac volutate, quatenus in bona sen-

sibilia et naturæ commoda feruntur et propendunt, quæ bono honesto et recte rationi repugnant. Itaque intellectus et voluntas in homine virtualiter est quasi duplex. Est enim in ea pars superior, quæ honestum, Deum et cœlum intuebitur; et pars inferior, quæ bona terrena et caduca spectat. Concupiscentia ergo intellectus est curiositas, vanitas, inflans superbia. Concupiscentia voluntatis est cupiditas honoris, gloriæ, opum, deliciarum. Quocirca voluntas hic secum luctatur et pugnat, dum, ut ait Apostolus, caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem. Hanc duplicem voluntatem in se sensit et expressit Christus orans in orto: « Pater, si vis, transfer calicem istum a me: verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat. » *Lucæ* xxii, 42. Pars enim inferior voluntatis Christi appetebat vitam, horrebatur mortem a Patre decretam: pars vero superior ejusdem plane erat conformis voluntati et decreto Patris, appetens et ambiens vitam: unde secundum eam Christus est exauditus, eademque noluit exaudiri desiderium et appetitum partis inferioris mortem deprecantis, ut docte annotavit S. Athanasius, tract. *De Cruce et passione*.

Ex dictis patet, concupiscentiam esse vim appetendi immoderatam tum in voluntate, tum magis in appetitu sensitivo. Homo enim est, quasi compositum conflatum ex angelo et bestia, et quasi utriusque participium, imo nexus et unio. Anima enim rationalis est infima in genere creaturarum spiritualium, ideoque animæ sensitivæ animalium vicinissima, in eamque quasi degenerat: jungit enim in se rationem, quam habent angeli, et sensum, quem habent bestiae; sed ita ut magis propendeat in sensum, quam in rationem: unde plus habet bestiam, quam angelum. Quocirca prudenter monet S. Bernardus serm. 5 *de Ascens.*: « Ordinemus, ait, et custodiamus in nobis statum utriusque substantiæ, ne animam, nobiliorum utique hominis portionem, Tartaro pars devolvat inferior, sed secum potius cœlo sanctificationis corpus acquirat. » Nam, ut ait Clemens Alexandrinus, lib. IV *Strom.*, « homo videtur compositus ex Centauro (adeoque esse Centaurus), scilicet ex rationis participio et rationis experte, anima sellata et corpore: corpus tendit ad terram, anima ad Deum extollitur. » Poetæ enim finxerunt Centauros esse conflatos ex homine et equo, vel tauro, ut equus cum equo esset Centaurus, uti dixi *Isaia* 34, 14.

15. DEINDE CONCUPISCENTIA CUM CONCEPERIT, PARTI PECCATUM. — Cassianus, *Collat.* V, cap. iv, legit: « Concupiscentia cum fuerit concepta (scilicet in voluntate) parit peccatum. » Beda et Theologi passim ex hoc loco distinguunt tres gradus tentationis, nimirum suggestionem, delectationem et consensum; suggestio enim est, cum concupiscentia in se et quasi in utero suo concipit et excitat hosce praves concupiscentiæ motus. Talis est titillatio gula, libidinis, ira, superbiæ, etc., ante-

quam eos ratio advertat: unde hi motus vocantur primo primi et indeliberati, in quibus proinde nullum est peccatum, sed conceptus tantum peccati materialis, qui parit peccatum formale, puta delectationem, quæ ratio et voluntas illecebris concupiscentiæ et peccati incipit delectari; in quo si hæreat et plene advertens consentiat, erit consensus et consummatio peccati.

Dicit ergo S. Jacobus: Concupiscentia cum bona delectabilia, quasi malum semen per oculos, aures aut phantasiam, sive a demone, sive aliunde suggestum haurit, ex eo concipit peccatum, dum scilicet ex libera voluntate, cum patre, consensum aliquem, v. g. semiplenum, cum patre, ipsa quasi mater elicerit et efformarit. Unde S. Augustinus, *hom.* 42 in *her.* 30, cap. viii: « Noli, ait, consentire concupiscentiæ tuæ. Non est unde concipiat, nisi de te? Consensisti? quasi conhibuisti in corde tuo. Surrexit concupiscentia? nega te illi: noli eam sequi: concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, etc. Ergo ne abstraharis a concupiscentia tua, nega te illi, noli eam sequi: illicita est, lasciva est, turpis est, aliena te a Deo. Noli dare consensionis amplexum, ne plangas partum: quia si consenseris, si amplexatus fueris, concipis. »

Nota: Conceptio peccati fit per fortem rei concupitæ imaginatiivam, quam excitat appetitus sensitivus, sive concupiscentia. Hæc enim imaginatio rem concupitam ejusque pulchritudinem ad vivum rationi et voluntati representat, eique ostendit quam sit suavis et delectabilis, ac facit eandem iterum iterumque cogitari, inspicere, animo volvi et revolvì: quæ cogitationum iteratio et revolutio parit rei delectationem, non tantum in ipso appetitu sensitivo, sed et in rationali, puta in voluntate, eo quod uterque in eadem sit anima; unde ratio et voluntas incipit ijs affici; sed imperfecte, quia necdum plene advertit hoc esse grave malum, quod Deum graviter offendat. Peccat ergo venialiter ex indeliberatione; deinde delectatione, plene advertens ejus malitiam, vieta delectatione ei dat manus eique consentit, tuncque est peccatum consummatum et mortale. Conceptio autem hæc peccati, materialis tantum est, quamdiu hæret in sola imaginatione et appetitu sensitivo: mox vero ut ad se allicit rationem et voluntatem, est conceptio peccati formalis, saltem venialis.

Quocirca Joannes Alba Electorum, cap. xcy: Concupiscentia, inquit, peccatum concipit, cum illud cogitat: conceptus enim phantasie et mentis, est ipsa ejus cogitatio. Nam concupiscentia primo tentat suggerendo homini illecebras. Deinde homo sic tentatus concipit, id est, cogitat et versat animo id ad quod invitatur a concupiscentia, nunc cogitans illud amplecti, nunc cogitans illud refutare, itaque secum luctatur et animo fluctuat, peccatque semipleno consensu, et tandem victus

illecebrarum appetitu deliberatè eis consentit, et pleno voluntatis consensu peccatum consummat.

Qui ergo vult tentationes concupiscentiæ vincere et evadere, imaginationem cohibeat, et a bonis concupiscentibus violentè avertat, eamque rebus bonis sanctæque occupet, ac in primis lectioni et studio S. Scripture, Patrum, vitarum Sanctorum, historiarum, Theologiæ, Philosophiæ, etc., addeat. « Ama scientiam Scripturarum, et vitia carnis non amabis, » ait S. Hieronymus. Quin et Seneca senior, qui fuit pater Senecæ philosophi, præceptoris Neronis: patris enim esse hoc opus, patet ex titulo, et docet Lipsius in *Contr.*: « Sapiens (Mela filius meus) hoc unum, inquit, concupiscit, nihil concupiscere. »

Hinc patet primo, motus concupiscentiæ qui rationem preveniunt, ideoque omnino sunt involuntarii, nulla esse peccata. Primo, quia S. Jacobus ponit progressum quo a tentatione venit ad peccatum, nimirum primo, ponit ipsam illecebram concupiscentiæ ante omne peccatum, quæ est ipsa tentatio, dum dicit: « Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua; » quam patet non esse peccatum, quia paulo ante dixit, eum qui suffert tentationem esse beatum, id est, qui eam patitur invitus, quia talis tentatio non est fomes peccati, sed materia meriti. Deinde ponit partum, videlicet peccatum aliquod, verbi gratia, veniale; qualis est delectatio præveniens plenam deliberationem. Tertio, ponit mortem, seu peccatum mortale, eum videlicet accedit plenus consensus.

Præclare S. Augustinus, lib. V *Contra Julianum*: « Profecto, ait, in his verbis (Jacobi) partus a patiente discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatum: sed concupiscentia non parit, nisi conceperit: non concipit, nisi illeixerit, id est ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum. » Item, libro I *Contra duas epist. Pelag.*, cap. x: « Nulla ergo damnatio est iis qui sunt in Christo Jesu: non enim damnatur, nisi qui concupiscentiæ carnis consentit. »

Secundo, quia isti motus non sunt in nostra potestate, ut eos avertere aut evitare possimus: non enim in nostra potestate est, quibus visis tangamur. Peccatum autem est in nostra potestate, puta voluntarium, adeo ut, si non sit voluntarium, non sit peccatum, uti docet S. Augustinus, lib. I *Retract.* cap. xii, et lib. XXII *Contra Faustum*, cap. xxvii. Unde hi motus inveniuntur etiam in justificatis et sanctis, uti docet Apostolus *Rom.* 7, in quibus nihil est damnationis, ut idem ait cap. viii, 1.

Tertio, quia Philosophi et Theologi, ipsaque experientia docet tales actus non esse humanos, id est liberos, qui a ratione advertente et voluntate consentiente procedant; sed esse actus imaginationis et appetitus sensitivi. Unde S. Paulus, licet sanctus, sentiens tamen in se hosce motus, aiebat *Rom.* vii, 20: « Si quod nolo illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me

peccatum, » *q. d.* Si concupisco repugnantia voluntate, non ego censor hoc facere: nam consentio legi Dei: sed concupiscentia, quæ meam rationem et libertatem advertit. Cum ergo hi actus non sint humani, homini ad culpam et peccatum imputari nequeunt.

Quarto, id docet Concilium Tridentinum, sess. V: « Manere, ait, in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc S. Synodus fatetur et sentit; quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus, non valet; quinimo qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, S. Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat. In quibus autem contrarium senserit, anathema sit. » Hinc S. Basilius, *De Constitutione monast.* cap. ii, asserit omnes affectiones carnis esse naturales, neque in iis esse peccatum, nisi ex negligentia animæ procedat. Sicut si equus petulans, ait, deiciat sorsorem, culpa non est equi, utpote qui ratione non utitur, sed imperiti et incauti sessoris: ita si homo per concupiscentiam trahatur in peccatum, culpa non est carnis, sed spiritus. Et S. Chrysostomus, homil. 49 *Ad populum*: « Concupiscere, inquit, naturale est, ad male concupiscere jam voluntatis est. » Et S. Prosper, lib. II *De Vita contemplativa*, capite iii, agens de stimulis carnis: « Non has, ait, affectiones habendo, sed eis male utendo delinquimus. » Et lib. III, cap. iv: « Peccatum perpetrare non possum, nisi male delectationi consentiam. » S. Gregorius, lib. XXI *Mor.*, cap. iii: « Mentem, ait, nequaquam cogitatio immunda inquinat, eum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subjugat. » S. Cyrillus, lib. IV in *Joan.*, capite LI: « Si voluptas cupiditas ante omne peccatum præcurrit, et fervens quædam ad delicta solet illicere, quæ ante peccati actum insidet, et mentis consensum arripit, persuadens facile hæc via veniendum nobis esse quod gliscimus. Quod discipulus Christi verum ostendit, dicens: Unusquisque a sua cupiditate distractus atque seductus tentatur. »

Ex dictis patet errare Cajetanum, *Commentariis in D. Thomam*, loco mox citando, qui sensit motus concupiscentiæ in appetitu sensitivo per se, et sine omni voluntatis consensu esse peccata venialia. Ratio ejus est, quod appetitus inferior habeat aliquam per se libertatem, uti indicat D. Thomas I II, *Quæst.* LXXIV, art. 2, ad 3, et art. 3, ad 1. Unde vulgo dicitur, « appetitum moveri politice a ratione, membra vero despotice. » Verum et hic est error. Omnis enim libertas est in voluntate, et a voluntate, uti docet Schola Philosophorum et Theologorum; nec dissentit D. Thomas, uti patet ibidem art. 1 et 2, ad 1, ubi expresse ex S. Augustino docet non nisi voluntate peccari. Quod ergo

tribuitur, necatum veniale appetitui, mortale voluntati, *id est* tacit per quamdam attributionem, seu appropriationem: quia enim peccatum veniale est imperfecte humanum et voluntarium, ac sensualitas est prima ejus origo, ideoque illi tribuitur; mortale vero, qui perfectam libertatem requirit, tribuitur voluntati.

Porro dicitur appetitus inferior moveri politice, non quod in se liber sit, sed quia potest aliquo modo resistere voluntati, ut civis magistratui, saltem motu inefficaci: repugnante enim voluntate et invita, non cessat appetere et concupiscere bona sensibilia et illiela.

Moraliter, S. Jacobus tacite hic docet primo, resistendum esse concupiscentiæ, ait S. Augustinus, lib. I de Civit. XXI, nimirum concupiscentiam esse malam et peccati illicem, ideoque non amandam et sequendam, sed summe odiendam et assidua contra eam lucta mortificandam esse. Inde enim passim homines velut cæci et insani ruunt in peccata, quod velut bruta sequuntur concupiscentias, sicut Adam secutus est suam Evam, juxta illud Ps. XLVIII, 21: « Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. » Concupiscentia enim in homine similis, imo eadem est, quæ in bestiis, v. g. in sue est concupiscentia gulæ, in leone superbiæ, in lupi rapinæ, in asino aecidiæ. In homine enim appetitus inferior est sensibilibus et vehementis; rationalis vero est spiritualis, insensibilis et debilis: unde facile sinit se trahi ab appetitu inferiori, quasi a pondere graviori. Qui ergo sapit, susque animæ et salutis curam gerit, sciat concupiscentiam, licet intime animæ infirmam, licet blandientem, licet suavem, esse sirenem exitalem, esse hostem capitalem, ac proinde iam ut hostem insectetur, cum ea que gerat *ἀποδοὺν πάλιν, irreconciliabile bellum*. Ipsa enim est vipera, suo conceptu et partu matrem, id est rationem et voluntatem, emecans. Hinc « quocumque pergitur, nobiscum portamus inimicum, » ait S. Hieronymus ad Eustochium. Unde semper et ubique per omnem vitam, nobis cum eo colluctandum et acriter dimicandum est: quare semper in eum oculos defigere debemus, ne clanculum in omnium se insinuet, nimirum ut quasi hostem observemus, repellamus et mortificemus.

Secundo, innuit primis concupiscentiæ motibus statim obsistendum esse, idque statim, ut ab illis illico fidelis mentem avertat ad Deum, ejusque opem ac illos superandum imploret: concupiscentia enim in blandie irrepit, et instar serpentis quoque caput infert, eodem totum reliquum inducit corpus, eoque totus labitur. Quare hic verissimum est illud:

Principis obsta: sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.

Et istud Senecæ, epist. 117: « Non oblinebis ut desinant, si incipere permiseris: imbecillis est

primo omnis affectus, deinde ipse se concitat, et vires dum procedit parat; excluditur facilis, quam expellitur. » Et Plutarchus, lib. De Profectu virtutum, hoc profectus signum evidens assignat: « Si proficiens nullum jam peccatum exiguum putat, sed omnia studiosè vitat et observat. » Et S. Chrysostomus, hom. 22 Ad populum: « Cani, inquit, similis est voluptas: si pellas, fugit; si nutrias, permanet. » Idem, serm. 3 in verba Isaie, Vidi Dominum: Sicut, inquit, cervus jaculo confusus in vitali corporis parte, etiamsi venatorum manus effugiat, nihil inde fert lucri: sic et anima accepto concupiscentiæ jaculo, si cum eo permittatur abire, ipsa per se corrumpitur, ac perit.

Præclare S. Hieronymus, epist. ad Eustochium de custodia virg. post initium: « Statim, ait, ut libido stillaverit sensum, aut blandum voluptatis incendium dulci nos calore perfuderit, erumpamus in vocem: Dominas auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi caro. Et cum paululum interior homo inter vilia atque virtutes cœperit fluctuare, dicito: Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quia confitebor illi salutare vultus mei et Deus meus. Nolo sinas cogitationem crescere: nihil in te Babylonium, nihil confusionis adolescat. Dum parvus est hostis, interfice; nequitiæ, ne zizania crescant, elidator in semine. Audi Psalmistam: Filia Babylonis misera, etc., beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram; quia enim impossibile est in sensum hominis non irruere innatum medullarum calorem, ille laudatur, ille prædicatur beatus qui, ut cœperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, et allidit ad petram; petra autem Christus est. » Subdit de se exemplum: « O quoties ego ipse in eremo putabam me Romanis interesse deliciis, etc. Itaque omni auxilio destitutus ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, et repugnantem carnem hebdomadarum inedia subigebam. Memini me clamantem diem crebro juxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam redire Domino increpante tranquillitas. Post multas lacrymas, post cælo inherentes oculos, nunquam videbar mihi æginitibus interesse angelorum, et lætus gaudensque cantabam: Post te in odorem unguentorum tuorum curremus. »

Sane contra omnes concupiscentiæ motus et tentationes, nullum est presentium et efficacius remedium, quam oratio, qua nostris diffusis viribus, Dei opem humiliter et ardentem imploramus, dicentes cum Psalle: « Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina; » uti docet Cassianus, imo Christus ipse, dicens: « Vigilate, et orate, ut non intretis in tentationem. » Matth. xxvi, 41. Quocirca demon id sciens, ut hæc arma tentatis eripiat, solet eis injicere alias cogitationes, ut ad humana auxilia respiciant, ac Dei et orationis obliviscantur. Qui sapit ergo, illico ut sentit concupiscentiæ stimulum, ad Deum

mentem affollat, ejusque opem per Beatam Virgineam supplex imploret, et statim illam sibi adesse sentiat. Porro ordinem gradusque tentationis egregie describit noster Thomas Theodidactos, lib. I De Imit. Christi, cap. xiii: « Primo, ait, occurrit menti simplex cogitatio, deinde fortis imaginatio, postea delectatio et motus pravus, et assensus, sicque paulatim ingreditur hostis malignus ex toto, dum illi non resistitur in principio. Et quanto diutius quis ad resistendum torpuit, tanto in se quotidie debilior fit, et hostis contra eum potentior. »

Tertio, quisque seipsum novit, nimirum quæ maxime concupiscentiæ labores, et pulsatur: in his enim dominatur concupiscentia gule, in illis superbiæ, in aliis avaritiæ, in aliis aecidiæ. Dum ergo gulosus sentit cogitationem et concupiscentiam deliciarum, superbus honorum, avarus opum, aecidus timoris et torporis, sciat hanc suam esse concupiscentiam, suam tentationem, suum vitium cui illico totis viribus resistere debet. Magna pars victoriæ est, nosse id quod suggeritur, esse tentationem: si enim scrupulosi, aecidi, timidi, melancholici sciunt cogitationes, et motus timoris, angoris, tristitiæ, pusillanimitatis, qui eis crebro suggeruntur, esse a scrupulo, aecidia, timore, melancholia, illico eos aversarentur et repellent; at dum metus et anxietas mentem percellunt et obnubilant, id non vident timeantque ne quid veri dubii, timoris et peccati subsit aut lateat: ideo anguntur et cruciantur. Credant ergo suis confessariis, virisque prudentibus, credant suo experientiæ, sibi que dicant: Ego laboro nimio metu, angore, scrupulo, hic meus est morbus, hoc meum malum, hoc meum vitium: crebro ejus motibus exagitor: hactenus re discussa expertus sum et didici, metus qui mihi suggeruntur inanes esse et vanos: in re nihil esse metuendum; hunc ergo pariter ut inane et vanum contemnam. Sicut enim hydrophobi, qui metu et melancholia laborant, omnia tuta timeant, ne v. g. domus in eos cadat, ne pavimentum eis delibeat, ne tegula decidens eos feriat, ideoque eis dicunt medici: Erras, ista tibi suggerit humor melancholicus; domus non gyrat, firma consistit, non cadet, sed tuum cerebrum gyrat, laboras capitis vertigine et mania; ne ergo credas illis suggestionibus, quos tibi tuus timor et mania parit: vides enim ceteros illis non credere, imo ridere ut vanos et futes. Ita prorsus aecidit scrupulosi, melancolici et tristibus, qui proinde suis apprehensionibus et angoribus totis viribus resistere debent, ac imitari Christum, qui orans in horto adeo valide timori et horrori mortis restitit, ut ex lucta et contentione sudavit sanguinem, Lucæ xxii, 44; ideoque plane horrorem hunc vicit et prostravit. Si simili conatu timoribus nostris resisteremus, utique eos debellaremus.

Idem est in aliis concupiscentiis et tentationibus; nam, ut ait S. Ambrosius, lib. IV in Luc.,

cap. iv: « Honorum gratia, sublimitas potestatum, epularum suavitas, forma meretricis laqueus est diaboli, et quasi quidam nequitie spiritualis illecebrosus effectus, qui per carnis illecebram, quæ cito feminea quadam lenitate mollitur, animum quoque de gradu dejicit: neque enim formam mulieris animus prius quam corporis oculus concupiscit. Denique quod non videris, non amabis: sed ubi caro concupierit, compatiens quoque animi constantia defatiscit, et mens consortio amoris inflectitur. Duo enim in carne sunt; atque ita mors irrepit sceleris effectus, tentante diabolo, carne succedente. Vehementer tamen est animi, quam corporis febris. » Dat exemplum: « Theonius cum gravi oculorum incommodo laboraret, et amaret uxorem: interfecta sibi a medico facultate coeundi, cupiditatis impatiens, atque impetu libidinis raptus: Vale, ait, amicum lumen; sic febre libido flagrantior est, graviusque precipitat et inflamat. Sed ubi respicerit a furore, tunc conscientia interior aperitur visus factique penitentia succedit, et pudenda sui quisque facinoris erubescit. » Quocirca sapienter S. Methodius apud S. Epiphanium, hæresi 64: « Vides, ait, quod cogitationes, propter inhabitantes in nobis peccatum fornicense nobis instabant velut canes rabiosi, aut feri, vel audentes latrones contra nos semper instigati a tyranno, ac principe iniquitatis, probantes non a resistere ipsis possimus, et aciem contra instruere. Age igitur, o anima, fortiter resiste, ne forte remittens captaris. » Sic concupiscentia ira agit homines, cogitque insilire et rabie affici ut canes, pungere ut scorpiones, mordere ut serpentes. Porro concupiscentia nascitur nobiscum, uti docet S. Augustinus, lib. I Confess., cap. vii, nec desinit ante mortem. Relicta est ergo nobis a Deo in penam peccati ad agnorem, ut cum ea assidue colluctantes inertiam depellamus, vigilesque simus in Dei obsequio, ac crescamus in virtute, victoria et merito, atque a terrenis mentem avocantes suspiramus ad cælum, ingemiscimus cum Apostolo: « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Rom. vii.

Porro quam concupiscentia valida sit, effera et indomita, liquet primo, in adolescentibus, qui immenso libidinum incendio flagrant, ut pene ad insaniam redigantur. Secundo, in inventione novarum illecebrarum et obscenitatis, quibus concupiscentia hominum longe superat concupiscentiam bestiarum, uti ostendit Plutarchus, lib. Quod bruta ratione utantur. Tertio, quia Anachoretæ Sanctique omnes ut concupiscentiam domarent, miris modis seipso continuo afflixerunt jejunii, vigiliis, ciliciis, humi cubationibus, spinarum aculeis, flagellis, etc. Lege Vitas Patrum, et miraberis eorum austeritates et mortificationes. Quarto, idem liquet ex lapsibus virorum sanctorum, sapientum et fortium, quavis ætate et quavis plaga. Quis fortior Samson? quis sapientior

Salomone? quis sanctior Davide? et tamen hos prostravit concupiscentia feminarum. Quin et Plato, lib. III *De Repub.*, quem citat Clemens Alexandrinus, lib. III *Strom.*, asserit corporis voluptatem sapientia repugnare et esse dominam suavissimam, a qua felicissimum sit posse liberari. Et Sophocles, teste Cicero, lib. *De Senectute*, ait nullam capitaliorem pestem, quam *voluptatem corporis* hominibus a natura datam.

Hinc Poete ex concupiscentia formarunt Cupidinem quasi deum, Veneris filium: cuique etenim Deus est sua dira Cupido. Pinxerunt eum quasi puerum, velatis oculis, alatum, armatum arcu et sagittis, gestantem facem, et nudum.

Ex hisce disce concupiscentie condiciones, et mores. Concupiscentia enim *primo*, amabilis videtur instar elegantis pueri, atque instar pueri mutabilis est, nunc hoc volens, nunc aliud, eaque de causa puer hic a nonnullis pingitur multiceps: multa enim capita multitudinem et varietatem alternantium cupiditatum representant.

Secundo, eadem caeca est, quia imprudens nascitur ex se damna non prospicit, nec cavet, ait Socrates in *Symposio* Xenophontis. Et Plato: «Amor, ait, est cæcus, quia amantes in re amata cæcutiunt.» Et Theocriti interpres in decimo Idyllo ad aliud Theocriti, *Cæcus non modo Plutus, cæcum etiam detrusit Amor*: «Nota, ait, quod antiqui duos cæcos dicebant, Cupidinem et Plutum: nam qui amat, cæcus est: quid faciat non videt ulli amans; nam deformem amat mulierem, quae illi videtur esse pulcherrima; amor enim facit turpe videri pulchrum.

Tertio, eadem alata est, quia celerissime ad objecta concupita avolat, imo involat instar accipitris aut vulturis.

Quarto, eadem pharetrata est, quia suarum illecebrarum cupiditate sauciati cor hominis; quod ferit et occupat.

Quinto, eadem *periclitans* est, et facem accensam gestat, quia rerum cupitarum in animo aestus et incendia suscitatur.

Sexto, eadem nuda est, quia seipsam manifestat et celare nequit:

— Quis enim celaverit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?

ita Alexander Aphrod. in *Problema*.

Septimo, fuit et in curia Octaviae: (uti scribit Plinius) Cupido fulmen tenens, idque fractum: quia fulmine potentior est amor et cupiditas. Unde Poeta:

Aligerum fulmen fregit Deus aliger (Cupido) igne,
Dum demonstrat uti est, fortior ignis Amor.

Hinc et Themistocles in scuto gestabat Cupidinem tenentem fulmen, teste Athenagora, lib. XII, quia magis benevolentia quam ferro omnes sibi subjugare satagebat.

Octavo, Cupido cognominatus est *ἐμάρτιος*, id

est, *oculeus*, vel *oculatus*, ut oculis feriat: ad spectus enim rei pulchrae intuitus sui injicit amorem quasi sagittam. Unde Plotinus: *fac*, inquit, id est *amor*, dicitur quasi *ἐμάρτιος*, id est *aspectus et visio*. Nam, ut ait Propertius:

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Nono, Cupido a Platone vocatur tyrannus, quod in nobiles caelestesque animos baechetur, et tyrannidem exerceat, deprimens eas ad terrena et sordida; unde Euripides:

Tuque, o Deum tyrane et hominum, Cupido.

Quin et Proclus in Platons Sophista, Cupidinem vocat magum, quia incantant animos, ut magi, et non raro magicis artibus sui amorem excitat.

Decimo, Harpys deus, a rapacitate, vocatus *Deus* est Amor. Tradunt et fabule Eriynny furiam ab Amore amatam fuisse, ut impietatum et impetuum significarent insane ac perditae amantium.

Undecimo, Cupido appellatus est *παρθένος*, id est, *omnium dominator*, unde haec ejus est vox:

Perfringunt, penetrant, arunt mea spicula fulmen;
Scilicet hinc nomen est mihi *παρθένος*:

nam omnia vincit amor.

Duodecimo, Cupido hic et amor terrestris caelesti superandus et encandus est: nimirum *ἐμάρτιος* per Anteroa, de quo Alciati in *Emblema*:

Aligerum, aligerisque inimicum pinxit Amori,
Arcu arcum, atque ignes igne dominans Nemesis,
Ulique alius fecit, palatium et hic puer olim.
Intrepidus gestans tela, miser lacrymat.
Ter spuit, inque sinus imos (res mira) cremat
Igno ignis, furias odit Amoris Amor.

Hæc Giraldus *De Diis Gentium* syntagmate 13. Hinc S. Basilius in *Constit. monast.*, cap. III: «Affectiones, ait, corporis tunc violente sunt, cum ratio cessat: easdem illa moderante et imperium sum exerceente, facillime obtemperant.» Ratio ergo pervigil eas domat regitque, perinde ut auriga vigilans equos: si enim dormiat, equi ibunt in avia. Idem ad Chilonem: Unam, ait, voluptatem expugnato, ne, si omnes simul, omnes agminatim in te irritate coarctantur, turbulentanque accersant menti tuæ tentationum intemperiem. Corpus substerne laborum exercitio, animam tentationibus equanimiter tolerandis assuefacito.

Denique ut Cupidinis et Amoris efficaciam, iotumque fulmineum significarent, pinxerunt emblema, in quo pro Jove tonante Cupido ornatus fulmen ejaculatur in mare, Neptuno interimposito tridente, et genibus nixto Amoris nomen reverente; sic enim canit:

Sol calet igne meo, Neptunus flagrat in undis:
Quamvis liber erat, feci servare Tonantem.
Quamvis liber erat, Martem sine Marte subegi.

Et alius:

Amor Deum gubernat,
Amoris omne regnum est,
Amor de Deo triumphat,

ait S. Bernardus. Nimirum amor et *ἐπιθυμία* vincitque Deum, ut in carnem, mortem et crucem pro hominibus adeo amatis descenderet. Hic est noster sanctus Cupido, ex cujus passionis fonte si hauriamus aquam, imo sanguinem, restinguit ille omnes impuri Cupidinis faces, perinde ac Mutianus apud Plinium, lib. XXXI, cap. II, scribit Cyzieli fontem Cupidinis esse et vocari, eo quod ex eo potantes amorem et cupidinem deponant. Vide S. Augustinum, lib. *De Continent.*, et serm. 43 *De Temp.*, ubi inter alia docet concupiscentiam cedendo augeri, resistendo minui. «Pugnât, inquit, repugna: noli eam cedendo satiare, sed resistendo necare; si ei non consentias, minor et minor erit quotidie, nam sunt vires illius subjectio tua: si enim cesseris, das ei vires.» Et inferius: «Consuetudini ergo semper repugnandum est, quia ipsa concupiscentia cum qua nati sumus, finire non potest quamdiu vivimus. Quotidie minui potest, finire non potest, etc. Et in isto bello est tota vita Sanctorum.» Quocirca sapienter S. Bernardus, serm. 36 in *Cant.*: «Cura, ait, concupiscentiæ totis resistere viribus, ut non pertrahat in consensusum, et omnis deinceps malignitatis machina evanescat; nec est omnino quod sponsum prohibeat appropinquare tibi, præter solum parietem corporis; id fit per circumcisionem non carnis, sed cordis, de qua Jeremias, cap. IV, vers. 4: «Circumcidimini Domino, et auferite præputia cordium vestrorum, viri Juda, et habitatores Jerusalem,» id est visionis pacis, quam parit hæc circumcisio et mortificatio.

Porro vehementes concupiscentiæ et æremonis insulsi, cum phantasias illecebrosas ex visu, auditu, vel memoria rerum præteritarum, ad extricandum difficiles imaginationi, et per eam menti ingerit quasi jacula quedam ignita, vehementiori agilique imaginationis mentisque resultu, majore, inquam, contentione, et ad alia objecta animi applicatione elidere et eludere oportet, atque, ut ait S. Basilius in *Constit. monast.*, cap. XVIII: «Peritorum athletarum imitanda est consuetudo, qui summa tum animi attentione, tum corporis agilitate celeritateque adversariorum suorum apprehensiones elidunt, et belli omnis evasio, et telorum declinatio orationi, ac divinæ operis implorationi committenda. Hoc enim Paulus nobis præcepit, dum dixit: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere.» Et mox: «Si vero per adversarii impudentiam, flagitiosarum istiusmodi cogitationum vis vehementior etiam insurgat, ne sic quidem est succumbendum, aut deiciens animus, neque suscepta

certamina ex dimidia parte confecta relinquenda: sed eo usque obfirmate perdurandum, quoad Deus perspecta nostra constantia, gratia Spiritus Sancti nobis affulgeat, nosque illustret, quæ et insidiatorem in fugam propellat, et mentem nobis puram efficiat, et divino lumine compleat, et rationi nostræ in pacatissima tranquillitate constitutæ otium ad Deum colendum suppeditet.» Id experti sunt S. Job, S. Antonius, S. Athanasius, S. Hilarion cæterique Sancti, qui tentationibus cunctis constanter resisterunt, usque ad ultimum vite spiritum; ac proinde cum Habacuc, cap. III, vers. 18, victores cecinerunt: «Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. Deus Dominus fortitudo mea, et ponet pedes meos quasi cervorum, et super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem.» Cervi enim quantavis retia et laqueos ingentibus saltibus continenter transiliunt, donec in tutum evadant: ita et nobis in tentatione omni est faciendum.

Idem S. Basilius, lib. *De S. Virgini.*, sapienter monet virginem ut caveat a consortio viroorum, etiam spiritualium; quia horum aspectu excitatur concupiscentia, ut tandem amor spiritalis degeneret in terrenum, et charitas fiat carnalis. «Proxima enim, ait, et velut contiguus januis Gentiles quoque aiunt vitia esse virtutibus. Quælibet denique virtutis janua similissimam in vita ferentem utrimque speciem aperit, ut qui ad virtutem ingredi militat, ejus primum januæ assistens, dum hanc se pulsare arbitrat, aperta sibi hinc aut inde altera ex vitiorum januis, deceptus maxima similitudine, ingrediatur veluti virtutis domum, cunctis ejus errore irridentibus.» Sic sepe amoris divini januam pulsantibus, vicinum ei ostium aperit amor mundi; ut ad amorem mundi divertat pulsans, putans se divertere ad amorem Dei. «Hoc modo eos qui audentes ad virtutem esse cuperent fallens, temerarios arguit; qui vero temeritatis probra metuerent, eos timidos ac pusillanimes prodidit. Et qui misericordes esse studebant, ad vitia male molliuit; qui vero misericordes esse renuenerunt, immites immanesque declaravit: ita et qui charitatis pulchritudinem sequuntur, eos falso dilectionis nomine, vel ad voluptates corporis vitiamque cunctis execrabilem dejicit, vel ejusce probra et opprobria perimmescentes, odisse fratres, et absque ullo homini sensu persistere facit. Itaque ne declines ad dexteram, seu ad sinistram, ne forte errore seductus in aliquam ex vitiorum portis devolvaris, sed mediam et regiam incedas virtutis viam.» Hæc S. Basilius.

PECCATUM VERO CUM CONSUMMATUM FUERIT, GENERAT MORTEM. — Hic enim, ut superius dixi, tentationis et peccati triplex est gradus et ordo. *Primum* est suggestio, seu cogitatio rei male, in qua nullum plerumque est peccatum, quia sæpe a dæmone immittitur et suscitatur sine nostra culpa.

Secundus est, delectatio, videlicet cum voluntas negligit illam reprimere, vel imperfecte consentit: et in hoc est peccatum veniale. *Tertius* est consensus deliberatus in quo est peccatum mortale, si materia sit gravis, et sub gravi obligatione vetita. Unde S. Isidorus, lib. II *De Summo bono*, cap. xxiii: « Istis, ait, fomilibus quasi quibusdam gradibus convalescit omne peccatum: suggestio operatur delectationem, delectatio consensum, consensus operationem, operatio consuetudinem, hæc necessitatem. »

Ubi advertit, peccatum dupliciter consummari. *Primo*, cum voluntas interior deliberat et plene in illud consentit; hoc generat mortem animæ, quia pro peccatum mortale anima privatur gratia, quasi vita sua, itaque spiritualiter moritur, filique rea mortis æternæ. De hac morte hunc locum accepit S. Augustinus, *homil. 42* inter 50, Bellarminus et alii multi. Unde Nazianzenus, *orat. 19*, ait unam duntaxat esse veram mortem, nimirum peccatum, quia ipsum est interitus animæ. Et S. Augustinus, lib. III *De Civit.*, cap. xi: « Mors, ait, animæ fit, cum eam deserit Deus; sicut corporis, cum id deserit anima. »

Secundo, cum in eo voluntas hæret et perdurat usque ad finem vite; tunc enim plene consummatur, generatque mortem æternam in gehenna, ad quam illico animam transmittit; hoc enim ibi anima vivat, dicitur tamen mors, quia, ut ait S. Augustinus, lib. VI *De Civit.*, cap. ultim.: « Si anima in pœnis æternis vivit, mors potius illa dicenda est, quam vita: nulla quippe major et peior est mors, quam ubi non moritur mors, » juxta illud Poetæ:

Immortale malum nulla debile morte.

Hæc quoque respexit S. Jacobus, quia mortem hanc peccatum, qui tentationes vincuntur, opponit coronæ vite quam patientes, qui tentationes vincunt, et in hac victoria constantes perdurant usque ad mortem, post eam illico adipiscuntur in cœlis, uti dixit vers. 12. Hæc est mors secunda et æterna, cujus illa prior est quasi conceptio et inchoatio. De hac accepit hunc locum Theodorus Studita, serm. 113; S. Fulgentius, lib. I *ad Monimum*, cap. v, Lorius et alii.

Consummatur ergo peccatum, *primo*, per plenum et deliberatum in illud consensum interitum. *Secundo*, et magis, dum consensus hunc opere externo consummat, v. g. dum homicidium mente designatum reipsa perpetrat. *Tertio*, cum in eo se obfirmat, vel iterat, ut consuetudinem sibi inducat, et de hac S. Jacobum hic loqui censet Thomas Anglicus. *Quarto*, dum in eo moritur transitive ad mortem æternam: mors enim est vite rerumque omnium consummatio et finis. Unde et Christus pro peccato moriens in cruce, dixit: « Consummatus est, » *g. d.* Hæc mei holocausti, lytri, obedientiæ et patientiæ consummatione et morte satisfacio, et aboleo peccatum,

ejusque consummationem quæ in morte consistit. Opponit S. Jacobus concupiscentiam patientiam in eo quod, sicut patientia perfectum opus habet, sic et concupiscentiæ perfectio et consummatio sit ipsa mors.

GENERAT MORTEM. — Nota hic insignem metaphoram pœitam a generatione humana, qua peccati generatio et prosapia describitur: nam mater peccati est concupiscentia, pater est libera voluntas; semen matris est suggestio et titillatio, vel voluptas quam ingerit excitatque concupiscentia; semen patris est ipse consensus voluntatis, prout est in fieri. Proles est ipse consensus, prout consideratur in facto esse, hic enim est ipsummet peccatum. Proles autem hæc *primo*, est imperfecta, velut embryo et fetus incompletus: talis est consensus semiplenus, sive peccatum veniale ex indeliberatione. *Secundo*, est proles omnino formata et perfecta: talis est consensus plenus, sive peccatum mortale deliberatum. De peccatis enim quæ ex objecto et levitate materiæ tantum sunt venialia, hic directe non agit S. Jacobus. Nepe peccati est actus externus, v. g. ipsum homicidium. Pronepos est consuetudo peccandi. Abnepos est mors in peccato. Trinepos est mors æternæ gehennæ. Ecce quam mala et misera soboles a peccato, quasi a trivato proseminata suorescit. Quocirca veri S. Augustinus, lib. V *Contra Julianum*, cap. III: « Concupiscentia carnis, ait, adversus quam bonus concupiscit spiritus, et peccatum est, quia inest illi inobediencia contra dominatum mentis; et pena peccati est, quia reddita est meritis inobediencia; et causa peccati est, defectione consentientis, vel contagione nascentis. »

Contraria est generatio et prosapia boni operis et virtutis. Ejus enim mater est voluntas, pater gratia Dei, semen sanctæ cogitationes et inspirationes. Harum enim duodecim allecta voluntas per gratiam Dei parit bonum opus, v. g. penitentiam et propositum effectum mutandæ vite, quasi prolem spiritualem, juxta illud *Isaia* cap. xxvi, vers. 18: « A timore tuo concipimus et peperimus spiritum salutis, » uti ex Septuaginta legit S. Augustinus, serm. 20 *De Verbis Domini*. Nepe est ipsa propositi executio, vitæque mutatio. Pronepos est perseverantia et progressus in hoc bono proposito. Abnepos est mors in eo. Trinepos est corona vite et gloria æterna. Hæc ergo est generatio Dei et filiorum ejus, quam diabolus quasi simia mediante concupiscentia imitatur, imo evertere et occidere satagit, sicut occidit Adamum per Evam.

Sapienter S. Augustinus, *hom. 42*, inter 50: « Vel mortem, ait, time, si peccatum non times: peccatum enim cum consummatum fuerit, generat mortem. Nondum times peccatum: time quo perducit peccatum. Dulce est peccatum, sed amarum est mors. Ipsa est infelicitas hominum; propter quod peccant morientes, hic dimittunt, et ipsum

peccatum secum portant. Peccas propter peccatiam, villam? hic dimittenda sunt, quando oculos in morte clauseris, et ipsum peccatum quod committis, tecum portas, ut te comburat in omnem æternitatem. » Concupiscentiæ enim sunt folles et fomenta gehennæ, juxta illud *Isaia* I, 41: « Ecce vos omnes accendentes ignem accincti flammis, ambulatis in lumine ignis vestri, et in flammis quis succendistis. De manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormistis. » Ita Israelitæ murmurantes et concupiscentes carnes, a Deo puniti sunt morte, et sepulti in sepulchris concupiscentiæ, Num. xi, 33. Plura et recentiora hujus rei exempla recenset B. Petrus Damianus, lib. VII, epist. 19 *ad Blancam Comitissam*. « Veetigal ergo cupiditatis est calamitas, » ipsa que mors, juxta illud *Isaia* XIV, 11: « Subter te sternetur tineæ, et operimentum tuum erunt vermes. » Dum ergo tentaris concupiscentia, cogita mortem, cogita tineas, cogita vermes et bufones, qui carnem tuam deperantur; in eaque tanto magis delicia habentur, quanto delectatius eam nutriveris et impinguaveris. » Sed hæc exilia sunt, et praludia tantæ mortis æternæ ignisque gehennæ, de quo *Isaia*, xxxiii, 14: « Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum arboribus sempiternis? »

16. SOLITE ITAQUE ERABE, FRATRES. — *Μετανοήσατε*, id est, non sinatis vos deduci et in errorem abduci a Simone Mago, hereticis aut philosophis, ut scilicet eum tentaminis, dicatis cum Simone, vos a Deo tentari: Deum enim auctorem esse omnium tam malorum, quam bonorum; aut ut dicatis sapientiam et patientiam proprio ingenio et virtute comparandum esse, non autem postulandam a Deo, uti docet vers. 5: tota enim disputatio Jacobi hucusque fuit de patientia et concupiscentia, nimirum docuit patientiam in qua sapientia Christiana consistit, flagitandam a Deo, ut concupiscentiam vincamus: Deum enim esse auctorem omnium boni et nullius mali, omnis virtutis et nullius concupiscentiæ. Unde errores hosce omnes una sententia et axiomate, quasi lethifero telo prostermens, subdit: « Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum. » Paris enim erroris et impatiens est, vel cum Simone aliquid mali Deo adscribere, vel cum Philosophis et Pelagianis aliquid boni adimere. Impia enim et athea est illa Philosophi vox de Jove, sive Deo:

Dei vilam, dei opes, animam sequam mihi ipse parabo.

Ex adverso magna sapientia est sapere, et practice intelligere hanc veritatem, nos a nobis nil boni habere, nil sapientiæ, nil virtutis; sed totum id Deo donanti cum humili agnitione et gratiarum actione acceptum ferre. Sapiuit hoc S. Francis, cujus per noctes integras hæc una erat meditatio et oratio: « Quis ego, Domine, quid sum? Ego abyssus nihili, ignorantia, miserie, ma-

litæ: tu abyssus omnis essentia, sapientiæ, felicitatis et bonitatis. Abyssus ergo mee inopia tuam abyssum copiæ invocat. » Sic et Christus S. Catharinæ Senensi hæc duo documenta dedit: « Cogita quæ tu, quis ego. Cogita de me, et ego cogitabo de te. »

Idipsum celestis illustratione didicit noster Petrus Canisius, Germanie apostolus: nam, ut in ejus Vita, lib. I, pag. 237, scribit P. Saachinus, cum Lauretum pergeret Beipare cellam veneraturus, « Anconæ in templo aperuit Deus oculos mentis, novumque de cœlo lumen infudit ingens, fidele, magnorum caput ac fontem laudum. Monstrabat id lumen interiori oculo verum firmiterque fundamentum religiöse vite; simulque docebat, quemadmodum consilia ei sua omnia imponere, et studia omnia ac facta deberet. Fundamentum autem erat sumet cognitio intima, per quam penitus comprehenderet vilitatem inanitateque suam, quam foret ipse nihil, quam boni nihil neque nosset, neque vellet per se, neque posset, neque haberet; cum omnium bonorum initia, media, extrema in uno sita Deo, nec usquam alibi, præterquam in Deo ab ratione utilibus collocanda sint. » Hoc lumen novum et insolitum magna gratiarum actione celebravit Canisius, eique quasi fundamentum omnes suas actiones superstruxit, soli Deo dans gloriam: sibi vero defectum, correctionem, miseriam. Inde tanta mole ædificii, tanta gratiarum et animarum messis succrevit.

17. OMNE DATUM OPTIMUM. — *ἀγαθὸν*, id est bonum; idque *primo*, simpliciter, *g. d.* Omne datum bonum est a Deo dante: omne vero datum malum non est a Deo; sed vel a demone, vel a concupiscentia.

Secundo, « bonum » hic *κατ' ἐξῆς* insigne et præstans, optimumque intelligitur, nimirum « donum perfectum, » ut subdit, qualis est patientia, sapientia et victoria concupiscentiæ: de quibus hucusque egit S. Jacobus; ac generatio et filioque divina, de qua mox explicans subdit: « Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium, ἀρχὴν, id est primitiæ, creaturæ ejus. » Hæc enim est donum perfectum et datum optimum, uti ad illam respiciens recte et solenter vertit noster Interpres: ita datum hoc et donum ad sapientiam refert S. Cyrillus, lib. IV in *Joannem*, cap. xxv, et alii.

Hoc donum « desursum est, » quia descendit a Deo patre luminum, qui gloria sua thronum sursum posuit in cœlis, de quo ait Moses *Deuter. LIII*, 27: « Ascensor cœli auxiliator tuus; habitaculum ejus sursum. » Vide ibi dicta.

Nota *primo*: Pro datum græce est *δῶρον*, id est, donatio; « donum » vero græce vocatur *δῶρον*, *g. d.* Non donum omne est a Deo, sed et ipsa doni *δῶρον*, sive donatio. Multi enim donant dona non sua, sed aliena, vel sua, sed aliunde accepta; aut sua non tam dant quam vendunt;